

Thomas Nordahl,
Anne-Karin Sunnevåg og Gro Løken

«*Det er fedt*»

Evaluering av det frivillige
10. skoleår i Danmark

Høgskolen i Hedmark
Rapport nr. 2 – 2011

Fulltekstutgave

Utgivelsessted: Elverum

Det må ikke kopieres fra rapporten i strid med åndsverkloven og fotografloven eller i strid med avtaler om kopiering inngått med KOPINOR, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk.

Forfatterne er selv ansvarlige for sine konklusjoner. Innholdet gir derfor ikke nødvendigvis uttrykk for Høgskolens syn.

I rapportserien fra Høgskolen i Hedmark publiseres FoU-arbeid og utredninger. Dette omfatter kvalifiseringsarbeid, stoff av lokal og nasjonal interesse, oppdragsvirksomhet, foreløpig publisering før publisering i et vitenskapelig tidsskrift etc.

Rapporten kan bestilles ved henvendelse til Høgskolen i Hedmark. (<http://www.hihm.no/>)

Rapport nr. 2–2011

© Forfatterne/Høgskolen i Hedmark

ISBN: 978-82-7671-813-3

ISSN: 1501-8563

Høgskolen i Hedmark

Titel: «Det er fett». Evaluering av det frivillige 10. skoleår i Danmark.			
Forfattere: Thomas Nordahl, Anne-Karin Sunnevåg og Gro Løken			
Nummer: 2	År: 2011	Sider: 106	ISBN: 978-82-7671-813-3 ISSN: 1501-8563
Oppdragsgivere: Kunnskapsdepartementet			
Emneord: Frafall, videregående opplæring, frivillig 10. skoleår			
Sammendrag: Manglende kunnskaper fra grunnskolen framstår som den viktigste faktoren for ikke å gjennomføre videregående opplæring med studie- eller yrkeskompetanse. Elever som ikke lykkes faglig i grunnskolen og dermed får faglige problemer i videregående, har også gjerne sosiale og personlige erfaringer som bidrar til at videre skolegang kan bli vanskelig. En av tre lykkes ikke i norsk videregående opplæring. Sannsynligheten for frafall finner en særlig i overgangsfasene mellom de ulike delene av opplæringen. Mange slutter det første året i videregående skole. Årsaken til det er gjerne feilvalg, at en ikke kom inn på det en ønsket eller at utdanningsprogrammet ikke var som forventet (Hernes, 2010; Markussen, 2008; Wollscheid, 2010). Danmark har lenge hatt et frivillig skoleår etter grunnskolen, et 10. skoleår, som her ville tilsvart et 11. år. Rundt halvparten av elevene velger et frivillig 10. år i Danmark. Målet for disse elevene er å forbedre seg faglig, utvikle seg personlig og sosialt samt å bli mer bevisst på hvilken videre utdanning de ønsker. Denne rapporten bygger i hovedsak på de erfaringer som er gjort i Danmark, målt gjennom kvantitative og kvalitative undersøkelser, spørreskjema og gruppeintervjuer av lærere og elever. Rapporten har til hensikt å finne ut hvilke elever som velger et frivillig 10. skoleår, hvordan er elevenes faglige og sosiale utvikling, hva er det som kjennetegner det pedagogiske innholdet og hvilke erfaringer har elever og lærere med dette tilbudet. I den kvantitative undersøkelsen som er gjennomført blant 10. klasseelever i Danmark, er resultatene i hovedsak sammenlignet med elever i 9. klasse med samme faglige nivå. Det kvantitative materialet viser at elevene i 10. klasse skårer bedre enn 9. klasseelevene på alle områder, men det er ikke like stor forbedring på alt. De har en positiv faglig utvikling i de sentrale fagene dansk, matematikk og engelsk, og særlig gjelder dette for guttene. Det er en klar forbedring i motivasjon og arbeidsinnsats, og omfanget av adferdsproblemer er klart redusert i forhold til 9. klasse. Den kvantitative undersøkelsen viste også at elevene i 10. klasse er mindre utsatt for mobbing og trives bedre på skolen.			

Intervjuene av elever og lærere bekrefter de kvantitative resultatene, og viser høy grad av sammenfall mellom lærere og elever når det gjelder erfaringer fra det frivillige 10. skoleår. Lærerne stiller krav til elevene både sosialt og faglig, og både elever og lærere mener at valg av temalinjer bygde på egne interesser, og det å kunne velge bort noe var positivt for all læring som foregikk. Begge grupper framhever fraværet av mobbing og det at elevene blir godtatt som de er, som særlig positivt. Både lærere og elever er enige om at et 10. klasses tilbud må være på et annet sted enn der elevene har gått på skole tidligere. Dette gir både et fysisk og et sosialt miljøskifte.

Med de erfaringene Danmark har med et frivillig 10. skoleår konkluderer denne rapporten med at det er verdt å vurdere mulighetene for et tilsvarende tilbud i Norge. Et frivillig 11. skoleår bygd på bestemte premisser kan bidra til at flere elever får studie- eller yrkeskompetanse gjennom videregående opplæring.

Title: «It is cool». Evaluation of the voluntary 10th school year in Denmark.			
Authors: Thomas Nordahl, Anne-Karin Sunnevåg and Gro Løken			
Number: 2	Year: 2011	Pages: 106	ISBN: 978-82-7671-813-3 ISSN: 1501-8563
Financed by: Kunnskapsdepartementet			
Keywords: Dropout, upper secondary education, voluntary 10th school year			
Summary: Lack of knowledge from primary school appears to be the main factor for not enacting the upper secondary education. Students who does not succeed academically in primary school and who, on behalf of this, continues their lack of success in school, might also have social and personal experiences which contributes to make the upper secondary education challenging. One out of three is not successful in the Norwegian upper secondary education. The probabilities of dropping out are particularly in the transition phases between the different parts of the training. Many students drop out the first year in upper secondary education. The reason for this is often the wrong choice, that one did not come in on a desired or that education was not as expected (Hernes, 2010; Markussen, 2008; Wollscheid, 2010).			
In Denmark, when completed primary school, they have a voluntary 10th school year. This year will correspond to a possible 11th year in Norway. Nearly half of the Danish students choose to complete this voluntary 10th year. The purpose of this year is to improve their academics knowledge's together with their personal and social competencies. This year will also help them become more aware of their interests in further education, and help them choose the right program in upper secondary school. This report is based primarily on the experiences made in Denmark, as measured through quantitative and qualitative surveys, questionnaires, and group interviews with teachers and students. The report aims to determine which students who choose a voluntary 10th school year, how their academic and social developments are, what are the characteristics of the educational content and the experiences students and teachers have with this project.			
In the quantitative survey conducted among 10th grade students in Denmark, the results are mainly compared with students in 9th grade with the similar academic level. The quantitative material shows that the 10th grade students have better results in all subjects than the 9th grade students have, but the extent of improvement are not equal in all subjects. They have a positive deve-			

lopment in the central subjects, Danish, math and English, and this is outstanding among the boys. It is an obvious improvement in motivation and work effort, and the extents of the behavioral difficulties are radically decreased when compared to the 9th grade students. The quantitative survey also shows that the 10th grade students are less exposed for bullying, and feels more satisfied in school.

The interview of students and teachers confirm the quantitative results, and shows a high degree of congruence between teachers and students on their experiences from the voluntary 10th school year. The teachers are expecting the students to perform both socially and academically, and both teachers and pupils claim that the students' choice of subjects was built on behalf of their interests and that the ability to pick and choose from different subjects has a positive effect on their educational interest. Both groups emphasize the absence of bullying and the fact that students are accepted as they are, as particularly positive. Both students and teachers agree that the 10th school year has to be located in a different area than their elementary school, to give them a complete physical and social change of their educational environment.

With the experience of Denmark this report concludes that a similar offer should be considered in Norway. A voluntary 11th school year in Norway built on certain premises can contribute to more pupils completing their upper secondary education.

FORORD

Elever som ikke lykkes faglig i grunnskolen og dermed får problemer faglig i videregående opplæring, har også en del andre mer sosiale og personlige erfaringer som bidrar til at videre skolegang blir problematisk. Det er derfor et sterkt behov for å se på hvordan elevenes kompetanse i sentrale skolefag kan forbedres, og ikke minst hvordan elever kan få mer positive sosiale og personlige erfaringer som gjør dem bedre rustet til videregående opplæring (Innst. nr. 192 S. (2009–2010)). I Danmark har de hatt tilbud om et frivillig 10. skoleår i flere år. Det sentrale i denne evalueringen har vært å finne ut av hvordan både det faglige læringsutbytte er, hvordan elevene har det og utvikler seg mer sosialt og personlig i løpet av dette skoleåret samt hva som kjennetegner innholdet og organiseringen av dette tilbudet. Det har også vært fokusert på hvilke eventuelle sammenhenger det er mellom elevenes utvikling og det pedagogiske tilbudet som dette skoleåret består av.

Vi vil spesielt takke elevene, lærerne og skolelederne ved de to 10. klasse sentra for deres bidrag til denne rapporten. Det var «fedt» å få innblikk i deres skolehverdag og hvilken betydning dette frivillige året har for elevene både faglig, sosialt og personlig. Kunnskapsdepartementet er oppdragsgiver for denne rapporten og takk til dere for gode kommentarer og innspill. Takk også til de elevene og kontaktlærerne som har svart på alle spørsmålene i den nettbaserte undersøkelsen som rapporten bygger på. Nok en gang, takk til Karoline Sunnevåg Madsbu for hjelp med den engelske oversettelsen. Uten alle deres innsats ville ikke denne rapport kunne blitt skrevet.

Hamar, januar 2011

INNHold

1. Innledning	13
1.1 Bakgrunn for evalueringen	13
1.2 Problemstilling	14
1.3 Oppbygging av rapporten	15
2. Frafall og det frivillige 10. skoleår	17
2.1 Dansk skolesystem og gjennomføring av ungdoms- utdannelsene	17
2.1.1 <i>Det danske skolesystemet</i>	17
2.1.2 <i>Gjennomføring av ungdomsutdannelsen</i>	18
2.2 Det frivillige 10. skoleår	20
2.2.1 <i>Andel elever i det frivillige 10. skoleåret</i>	20
2.2.2 <i>Målsetting med 10. klasse</i>	21
2.2.3 <i>Undervisningen i 10. klasse</i>	21
2.2.4 <i>Organisering av 10. klasse</i>	23
2.2.5 <i>Avgangsprøver</i>	23
2.3 Frafall i videregående opplæring i Norge	24
2.3.1 <i>Gjennomstrømning</i>	24
2.3.2 <i>Årsaker til frafall</i>	25
3. Evalueringsdesign og metode	28
3.1 Kvantitative metoder og måleinstrument	28
3.1.1 <i>Kartlegging av læringsmiljøet og undervisningen</i>	29
3.1.2 <i>Individvariabler</i>	31
3.1.3 <i>Gjennomføring, utvalg og svarprosent</i>	33
3.1.4 <i>Statistiske analyser</i>	34
3.1.5 <i>Validitet og reliabilitet</i>	37
3.2 Evalueringsdesign – kvalitativ	39
3.2.1 <i>Operasjonalisering i intervjuguider</i>	40
3.2.2 <i>Utvalg</i>	40

3.2.3 Gjennomføring av intervjuene	41
3.2.4 Validitet	42
4. Resultater fra kartleggingsundersøkelse	43
4.1 Bakgrunnsvariabler	43
4.2 Motivasjon og skolefaglige prestasjoner	46
4.2.1 Elevenes motivasjon og arbeidsinnsats	46
4.2.2 Karakterutvikling som mål på skolefaglige prestasjoner	48
4.3 Sosial kompetanse	49
4.4 Atferd på skolen	51
4.5 Relasjoner mellom lærer og elev og elevenes trivsel	53
4.6 Undervisningen	55
4.7 Oppsummering kvantitative data	57
5. Resultater fra intervjuene	59
5.1 Lærerintervju	59
5.1.1 Elevgrunnlaget	59
5.1.2 Innhold og arbeidsmåter i undervisningen	61
5.1.3 Sosial utvikling og faglig læringsutbytte	63
5.1.4 Anerkjennende tilnærming til elever	65
5.1.5 Læreres vurdering av det 10. skoleår	67
5.2 Elevintervjuer	68
5.2.1 Elevens valg og begrunnelse	69
5.2.2 Innhold og arbeidsmåter i undervisningen	70
5.2.3 Sosial utvikling og faglig læringsutbytte	71
5.2.4 Relasjoner til lærer og medelever	72
5.2.5 Elevens vurdering av 10. skoleår	73
5.3 Oppsummering kvalitative data	74
6. Konklusjoner og vurderinger	76
6.1 Hovedkonklusjoner ut fra problemstillingene	76
6.1.1 Hvilke elever velger 10. klasses tilbudet?	76
6.1.2 Hvordan går det med elevene i det videre utdanningsløpet?	77
6.1.3 Det sosiale og faglige læringsutbyttet	78
6.1.4 Kjennetegn ved innholdet i tilbudet	79
6.1.5 Sammenhenger mellom innhold og resultater	82

6.2 Mulig relevans i en norsk kontekst?	83
6.2.1 Et frivillig 11. skoleår i Norge?	83
6.2.2 Hva kan grunnopplæringen lære av det 10. skoleåret i Danmark?	85

Litteraturliste	88
Vedlegg	93
Vedlegg 1	94
Vedlegg 2	101
Vedlegg 3	105

1. INNLEDNING

1.1 Bakgrunn for evalueringen

Det ser ut til at en rekke elever går ut av den norske grunnskolen uten å ha realisert sitt potensial for læring. En del elever har derfor mangelfulle kunnskaper og ferdigheter i sentrale skolefag, og dette bidrar sterkt til at disse elevene ofte møter store utfordringer i videregående opplæring. I forskningsammenheng ser vi at manglende kunnskaper fra grunnskolen framstår som den viktigste faktoren for ikke å gjennomføre videregående opplæring med studie- eller yrkeskompetanse. Elever som starter videregående opplæring med et lavt kunnskaps- og ferdighetsnivå i sentrale skolefag, har en langt lavere sannsynlighet enn andre elever til å oppnå enten studie- eller yrkeskompetanse. De elevene som ikke får studie- eller yrkeskompetanse, har videre en økt sannsynlighet for ikke å komme ut i arbeidslivet med tilhørende utfordringer tilknyttet fysisk og psykisk helse, rusproblematikk, problemer med å etablere og opprettholde familie og lignende (Falch, 2009).

Samtidig ser vi også at de elevene som har lav skolefaglig kompetanse mot slutten av grunnskolen, også sliter med andre skolerelaterte problemer og utfordringer. Disse elevene har generelt lav skolemotivasjon, de har opplevd mange nederlag, de har færre venner i skolen, de er mer utsatt for mobbing, de har en dårligere relasjon til lærerne enn elever som har gode skolefaglige prestasjoner (Nordahl og Egelund, 2009). Elever som ikke lykkes faglig i grunnskolen og dermed får problemer faglig i videregående opplæring, har også en del andre mer sosiale og personlige erfaringer som bidrar til at videre skolegang blir problematisk. Det er derfor et sterkt behov for å se på hvordan elevenes kompetanse i sentrale

skolefag kan forbedres, og ikke minst hvordan elever kan få mer positive sosiale og personlige erfaringer som gjør dem bedre rustet til videregående opplæring (Innst. nr. 192 S. (2009–2010)).

En mulighet kan være at noen elever får tilbud om et ekstra frivillig skoleår; et 11. skoleår. Gjennom et slikt skoleår kan de forbedre grunnleggende kunnskaper, og gjennom det få en sterkere motivering for å gjennomføre videregående opplæring. Videre kan de også få en bedre sosial utvikling og få nye og positive personlige erfaringer fra skolen. For mange elever kan et ekstra år også generelt innebære en modning som i seg selv skaper motivasjon for utdanning. Resultatene av et slikt år vil imidlertid være sterkt avhengig av innholdet i det pedagogiske tilbudet. I dag har vi i praksis ingen kunnskap om elevenes mulige erfaringer og læringsutbytte fra et slikt skoleår, og vi vet også svært lite om hvordan det kan være hensiktsmessig å eventuelt legge til rette et frivillig 11. skoleår.

I Danmark har de imidlertid hatt tilbud om et frivillig 10. skoleår i flere år. Det 10. skoleåret i Danmark tilsvarer et 11. skoleår i Norge ved at den obligatoriske grunnskolen er 10-årig i både Danmark og Norge (det første skoleåret i Danmark kalles 0. klasse). Danmark har en noe bedre gjennomføring av hvervutsdannelsen og gymnasiet enn det vi i Norge har for gjennomføring av videregående opplæring.

1.2 Problemstilling

Denne utredningen om et frivillig 11. skoleår i Norge vil i hovedsak bygge på en evaluering av det frivillige 10. skoleår i Danmark. Det sentrale i evalueringen vil være å finne ut av hvordan både det faglige læringsutbytte er, og hvordan elevene har det og utvikler seg mer sosialt og personlig i dette skoleåret. Videre sikter vi på å få en god beskrivelse av hvilke elevgrupper som starter ved skolen, det vil si hva som kjennetegner elevene som tar et frivillig 10. skoleår i Danmark. Dessuten vil det også være sentralt å få kunnskap om hva som kjennetegner innholdet og organiseringen av dette tilbudet, og hvilke eventuelle sammenhenger

det er mellom elevenes utvikling og det pedagogiske tilbudet som dette skoleåret består av. På bakgrunn av dette har vi formulert følgende problemstillinger for denne evalueringen:

- Hvilke elever er det som velger det frivillige 10. skoleåret og hvordan ser det ut til å gå med dem i det videre utdanningsløpet?
- Hvordan er læringsutbytte og situasjonen til elever som velger 10. skoleår i Danmark?
- Hva kjennetegner det pedagogiske innholdet i dette frivillige tilbudet og hvilke erfaringer har elever og lærere med dette tilbudet?
- Hvilke sammenhenger er det mellom læringsutbyttet og det pedagogiske innholdet i 10. skoleår?

Ved Senter for praksisrettet utdanningsforskning ved Høgskolen i Hedmark sitter vi på et stort kvantitativt datasett der vi har informasjon om læringsutbyttet og situasjonen til danske elever i dette frivillige 10. skoleåret. Dette er samlet inn i forbindelse med et stort skoleutviklingsprosjekt (LP-modellen) som vi evaluerer i Danmark. Informantene er elevene selv og deres klasselærere, og utvalget må betraktes som representativt. Det er dette materialet som i hovedsak gjør oss i stand til å besvare disse problemstillingene. I tillegg har vi besøkt noen av skolene og ikke minst gjennomført intervjuer av elever og lærere og hatt samtaler skoleledere i det frivillige 10. skoleåret.

1.3 Oppbygging av rapporten

Denne rapporten bygger på en evaluering som er gjennomført med relativt begrensede ressurser, der hensikten kun har vært å få noe kunnskap om det frivillige 10. skoleåret i Danmark. Rapporten er derfor relativt kortfattet, og evaluering bygger ikke på ulike teoretiske tilnærminger. I kapittel 2 gis det kort en beskrivelse av det danske skolesystemet med særlig vekt på det 10. skoleåret. Videre er det også presentert en oversikt over frafall i videregående opplæring i Norge og Danmark.

Kapittel 3 viser det evalueringsdesignet som er anvendt, og det er en gjennomgang av både de kvantitative og kvalitative metodene som brukes i evalueringen. Resultatene presenteres i to kapitler der kapittel 4 er en gjennomgang av de kvantitative dataene innenfor de viktigste indikatorene vi har målinger på. De kvalitative dataene presenteres i kapittel 5 gjennom både lærerintervjuer og elevintervjuer. Rapporten avsluttes med både konklusjoner og forsøk på forklaringer av våre funn.

2. FRAFALL OG DET FRIVILLIGE 10. SKOLEÅR

2.1 Dansk skolesystem og gjennomføring av ungdomsutdannelsene

2.1.1 Det danske skolesystemet

Betegnelsen «Folkeskolen» brukes som regel på den offentlige danske grunnskolen. Den består av den enårige barnehageklassen (kalt 0. klasse), den 9-årige grunnskole fra 1.–9. klasse og den enårige 10. klasse. I Danmark er det 10 års undervisningsplikt som betyr at 0.–9. klasse er obligatorisk, mens 10. klasse er frivillig. Undervisningsplikten kan enten oppfylles i folkeskolen, på en fri grunnskole, en efterskole eller ved hjemmeundervisning. Ca. 85 % av de undervisningspliktige elevene i Danmark går i folkeskolen.

Ungdomsutdannelser er en fellesbetegnelse for forskjellige former for utdannelser som kan påbegynnes direkte etter folkeskolens avgangseksamen i 9. klasse. Ungdomsutdannelsene deles i ervervsrettede (yrkesrettede) ungdomsutdannelser og de studieforberedende ungdomsutdannelser. De ervervsrettede ungdomsutdannelser har en varighet på mellom ett og fem år med et praktisk og teknisk innhold, og kvalifiserer for å begynne i arbeid straks etter endt utdanning. De studieforberedende ungdomsutdannelsene har en varighet på to til tre år med et teoretisk innhold og kvalifiserer til å studere videre på det som kalles videregående utdanning (tilsvarende høyskole og universitet).

2.1.2 Gjennomføring av ungdomsutdannelsen

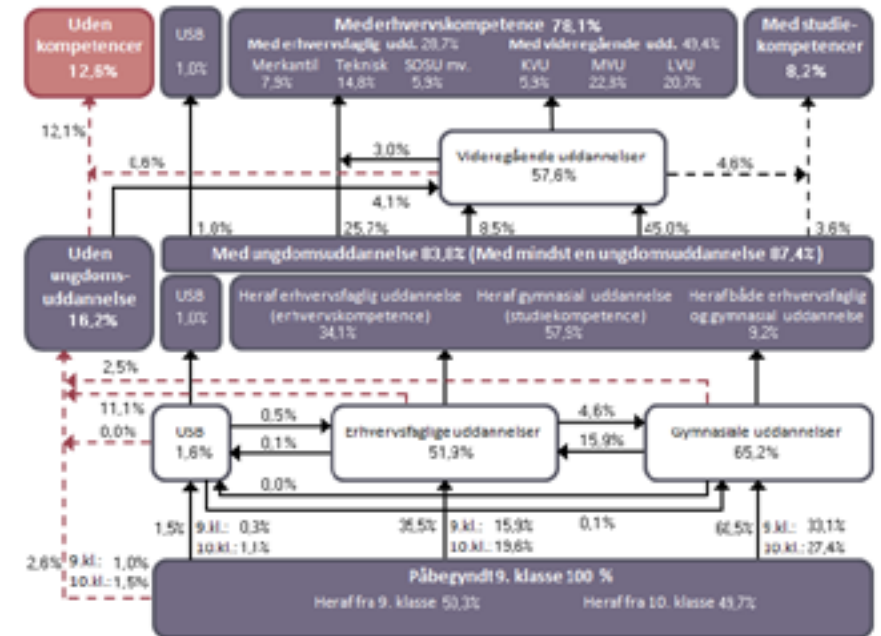
Gjennomføring av videregående opplæring med kompetanse er en viktig målsetting i Norge på samme måte som gjennomføring av ungdomsutdannelsene er det i Danmark. Det er imidlertid ulik statistikk og litt vanskelig å si hvor mange som klarer ungdomsutdannelsen i Danmark. Det er særlig avhengig av hvor lang tid etter fullført folkeskole statistikken er bearbeidet ut fra. Om vi ser på de som gikk ut 9. klasse i 2003, har i 2010 (syv år etter) 72,2 % minst en ungdomsutdanning. Dette ser ut til å være noe høyere enn vi finner av gjennomstrømming i videregående opplæring i Norge.

Tabellen nedenfor viser en prognose for den andel av 9. klassinger som har minst en ungdomsutdanning etter 19 år fra de var ferdige i folkeskolen (Undervisningsministeriet, 2010).

Tabell 2.1: Prognose for andel 9. klassinger som har minst en ungdomsutdanning etter 19 år:

	1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Andel med ungdomsutd.	79,5	85,7	87,6	86,2	85,8	85,6	85,3	87,4

I figuren er det vist en sannsynlig gjennomføring av ungdomsutdanning i Danmark for 9. klassinger i 2009. Her er estimatet gjort etter hvordan det vil se ut for disse elevene om 25 år (Undervisningsministeriet, 2010).

Figur 2.1: Sannsynlig gjennomføring av ungdomsutdanning.

Oversikten viser at i 2009 begynte 49,6 % av 9. klassingene i Danmark i 10. klasse inklusive efterskoler. Av disse 10. klassingene gikk 55 % inn i gymnasiale utdannelser, mens 39 % gikk inn i yrkesutdannelser. 4,3 % starter ikke i noe utdannelsesløp direkte etter 9. klasse. Ut fra de opplysninger som foreligger i dag antas det at om 25 år vil 87,4 % av dette ungdomskullet ha minst en fullført ungdomsutdanning.

Denne type estimer over gjennomført videregående opplæring finnes så langt vi vet ikke i Norge. Men når andelen i Danmark antas å ligge på opp mot 87 % etter 25 år, er dette høyere enn i det vi sannsynligvis finner i Norge. I hvilken grad det frivillige 10. skoleåret er en forklaring på dette, har vi ikke noe grunnlag for å si noe om. Men siden ca. 50 % av elevene tar dette skoleåret, er det motsatt lite sannsynlig at dette skoleåret ikke har noen sammenheng med elevenes videre utdanningsløp.

Når det gjelder gjennomføring av ungdomsutdannelse i Danmark så viser en rapport fra Socialforskningsinstituttet i 2010 at elever som har gjennomført 10 skoleår blir før ferdig med en ungdomsutdannelse enn elever som går direkte fra 9. klasse og inn i ungdomsutdannelse. Dette peker i retning av at det frivillige 10. skoleår innebærer en god forberedelse til ungdomsutdannelsen.

2.2 Det frivillige 10. skoleår

10. klasse er et frivillig utdannelses tilbud til unge, som etter grunnskolen har behov for ytterligere faglig kvalifisering og avklaring av utdannelsesvalg for å kunne gjennomføre en ungdomsutdannelse. Dette tilbudet har eksistert siden 1969 og har vært til debatt jevnlig. En av de sentrale intensjonene med 10. klasse etter en endring av lov om folkeskolen i 2000/2008, har vært å målrette tilbudet til elever som ikke er klar til å velge ungdomsutdannelse som følge av manglende avklaring eller manglende faglige kvalifikasjoner. Intensjonen har vært å tilrettelegge undervisningen mer individuelt og ut fra den enkelte unges behov og ønsker, kunne øke deres grunnleggende faglige kunnskaper, deres medinnflytelse og ikke minst øke deres evne til å foreta avklaring og valg i forhold til videre utdanningsløp.

2.2.1 Andel elever i det frivillige 10. skoleåret

Etter endt folkeskole, men før oppstart på en ungdomsutdannelse, kan elevene velge å søke seg inn på et frivillig offentlige 10. skoleår. Dette foregår enten i egne 10. klassegrupper/sentre eller i efterskoler (med internat). I 2009 startet 49,6 % av de danske 9. klassingene i et 10. klassetilbud. Det kan derfor betraktes som relativt normalt å begynne i et frivillig 10. skoleår i Danmark, og faren for at dette er stigmatiserende framstår som liten. Når så mange elever starter på et frivillig skoleår, må det ha noen begrunnelser og forklaringer som denne rapporten i noen grad vil forsøke å besvare.

Av de omlag 50 % av elevene fra 9. klasse som starter på et frivillig 10. skoleår, er det omtrent en lik fordeling av elever i efterskoler og 10. klassetilbud. Skoleåret 2009/2010 var det 26.000 som gikk i 10. klasse i folkeskolen og 28.000 som gikk på efterskoler.

2.2.2 Målsetting med 10. klasse

Gjennom et målrettet pedagogisk arbeid skal den enkelte elev få mulighet til å utvikle sin kompetanse slik at han/hun føler seg godt rustet til å fortsette sitt utdannelsesforløp, sitt fritidsliv, sitt familieliv og sitt samfunnsliv. Eleven skal også få kompetanse i å løse utfordringer, både alene og i fellesskap og eleven skal rustes til å ta medansvar for å få et godt liv. (Slagelse kommune, 2010)

Skolen skal utvikle elevens kompetanse innenfor tre viktige områder: faglig kompetanse, personlig kompetanse og sosial kompetanse. Dette målet skal fremmes ved at eleven skal møte et attraktivt og fleksibelt læringsmiljø og ungdomsmiljø som skaper rammer for faglig fordypelse samt kreative og idrettslige utfordringer. Elevene skal møtes med en grunnleggende anerkjennelse med mulighet for å skape grobunn for personlig utvikling innenfor fellesskapets rammer. De skal også få en aktiv og målrettet veiledning i alt arbeid. Eleven må derfor selv delta aktivt i undervisningen og skolens øvrige liv, utvise ansvarlighet i samvær med andre og være åpen og imøtekommende. Som det kan leses på en av skolens hjemmesider; *«du skal ikke kun blive til noget, men i lige så høj grad blive nogen.»*

2.2.3 Undervisningen i 10. klasse

Undervisningen omfatter en obligatorisk del og en valgfri del som til sammen utgjør 840 undervisningstimer (à 60 minutter) som helårsforløp. Avgjørelse om valg av fag og linjer skal treffes av eleven etter samråd med foreldre, elevens lærere og eventuelt med inndragelse av ungdommens utdanningsveileder.

Den obligatoriske delen av 10. klasse omfatter:

- Undervisning i obligatoriske fag, dansk, matematikk og engelsk i et omfang på 420 årlige timer.
- Brobygging eller en kombinasjon av brobygging og ulønnet praksis med et utdanningsperspektiv.
- En selvvalgt oppgave som bedømmes skriftlig eventuelt med karakter dersom eleven ønsker det, og arbeid med en utdanningsplan under veiledning.

Alle elever som velger å starte på det frivillige 10. skoleåret, skal ha obligatorisk undervisning i fagene dansk, matematikk og engelsk. Denne undervisningen foregår i grupper satt sammen på tvers av valgfrie fag/linjer, men med utgangspunkt i hvilken avgangsprøve som skal tas (se nedenfor). I løpet av året skal elevene delta på minst to brobyggingsforløp, hver på en ukes varighet og eventuelt ulønnet yrkespraksis. Brobygging betyr at elevene får prøve seg som elev på en ungdomsutdanning og undervisningen foregår f. eks på et gymnasium, yrkesskole eller tilsvarende. Dette for at elevene skal være bedre rustet til å velge utdanningsretning. I løpet av året skal elevene også arbeide med en selvvalgt oppgave, som blant annet skal ha sammenheng med utdanningsplanen, og som skal peke frem mot den etterfølgende ungdomsutdannelsen.

Den valgfrie delen av 10. klasse omfatter:

- Elevene skal tilbys undervisning i tilbudsfagene, dansk, matematikk, engelsk, tysk, fransk, fysikk/kjemi i et omfang på 399 årlige timer.
- Elevene skal tilbys undervisning i minst tre av følgende fag/linjer; idrett, samfunnsfag, kristendom/religion, naturfag, metall/motorverksted, byggeverksted, teknologiverksted, serviceverksted, produktutvikling og formgivning, iverksetter, sunnhet og sosiale forhold, teknologi og kommunikasjon.

Elevene i 10. klasse har videre en valgfri del hvor elevene velger fag eller linjer ut fra egne ønsker og interesser. Det gjør det lettere for elevene å leve opp til de krav m engasjement, aktiv deltakelse og møteplikt som skolen krever. Ut fra dette kan det være grupper av elever som velger å

jobbe rent faglig eller som velger å jobbe mer kreativt med formgivning, sunnhet og kommunikasjon i tillegg til de obligatoriske fagene som alle må ha.

2.2.4 Organisering av 10. klasse

Skoler som tilbyr et frivillig 10. skoleår, organiserer ikke nødvendigvis skoledagen likt. Noen har den obligatoriske undervisningen de første timene hver dag og deretter den valgfrie undervisningen. Andre har valgt å ha noen fulle dager med obligatorisk undervisning og noen fulle dager med valgfri undervisning. Skolene tilbyr heller ikke nødvendigvis de samme valgfrie emner fordi de bare er pålagt å skulle tilby tre ulike linjer, men de obligatoriske emnene har alle. Felles for alle 10. klasser er et tilbud om skolereiser i løpet av skoleåret.

10. klasse er underlagt Lov om folkeskolen og dermed underlagt den enkelte kommune. I mange kommuner har man etter lovendringen i 2000/2008 derfor samlet 10. klasse på noen skoler for å skape større enheter eller det er etablert såkalte 10. klassesentra hvor elevene fysisk er plassert i egne sentra/bygninger utenfor folkeskolen. I flere tilfeller er 10. klassesentra fysisk lagt sammen med de andre ungdomsutdannelsene.

2.2.5 Avgangsprøver

Elevene kan innstilles til 10. klasses-prøve (FS 10) i de prøveforberedende fag eller de kan innstilles til å avlegge de bundne fagene til folkeskolens avgangsprøver (FSA) forutsatt at eleven har fulgt undervisningen i faget/-ene frem til prøveavvikling. Dette betyr at elevene har mulighet til å ta folkeskolens avgangsprøve dersom denne ikke er bestått tidligere, og/eller de kan avlegge 10. klasses avgangsprøve som nivåmessig ligger noe over folkeskolens avgangsprøve. På denne måten er det mulig å avlegge og forbedre eksamen.

2.3 Frafall i videregående opplæring i Norge

2.3.1 Gjennomstrømning

Siden reform 94 har gjennomstrømningen i videregående opplæring vært relativt stabil i Norge. Forskningsprosjektet «Bortvalg og kompetanse» (Markussen, 2008) NIFU STEP, gjennomførte på oppdrag fra sju fylker på Østlandet en større undersøkelse om frafall i videregående skole. Prosjektet fulgte 9749 ungdommer fra de gikk i 10. klasse våren 2002 og til de forlot videregående skole, enten når de skulle, eller før tida. Noen ble fulgt bare noen få uker eller måneder, og noen ble fulgt i fem og et halvt år, fram til høsten 2007. Denne undersøkelsen viste at ca. 66 % fullførte videregående skole, ca. 15 % sluttet før de var ferdige og ca. 19 % gjennomførte uten å bestå, og oppnådde verken studie- eller yrkeskompetanse. Tall fra statistisk sentralbyrå viser tilnærmet likelydende tall, men en noe høyere fullføringsprosent, dvs. i underkant av 70 % (SSB, 2010).

Det har vært satt inn omfattende tiltak for å hindre frafall. Tallmateriale fra Statistisk Sentralbyrå (2010) viser at tallene er relativt stabile etter reform 94 og Kunnskapsløftet har kanskje ikke hatt den innvirkningen på frafall som ønskelig. Antall elever som slutter er ikke økende, men det er for høyt og det kan se ut til at konsekvensene av frafall er mye større enn tidligere. Vi lever i et samfunn der arbeidsmarkedet stadig stiller større krav til formell kompetanse og slik sett får det å ikke fullføre videregående opplæring store konsekvenser for den enkelte, men også store samfunnsmessige konsekvenser.

Rapporten «Kostnader av frafall i videregående opplæring» (Falch, 2009) som Senter for økonomisk forskning har gjennomført for Kunnskapsdepartementet viser noe av dette. Rapporten sier blant annet at hvis andelen av et kull som fullfører videregående opplæring øker fra for eksempel 70 til 80 %, kan den samfunnsmessige gevinsten bli 5,4 milliarder kroner for hvert kull. Da tenker en særlig på at når elever ikke får studiekompetanse eller fagbrev blir det vanskelig å få jobb. Statistisk sett er arbeidsledigheten høyest blant personer som ikke fullfører videregående opplæring (Stortingsmelding nr. 44, 2008–2009). Produksjonen

blir lavere og det blir større bruk av ulike trygder og stønadsordninger. Rapporten viser at spesielt uføretrygd og sosialhjelp er ordninger som nesten utelukkende benyttes av personer som ikke har fullført videregående opplæring. Det viktigste er selvfølgelig de konsekvensene det har for den enkelte å falle utenfor de vanlige godene i samfunnet som ikke-deltagere i arbeidslivet.

Det er etter hvert blitt vanlig å bruke begrepet frafall når vi snakker om elever som slutter i videregående opplæring. En kan også snakke bortvalg eller dropout. Markussen har i sin undersøkelse valgt å bruke bortvalg som begrep fordi en ønsker å vise at i begrepet bortvalg ligger det noen valgmuligheter som den enkelte elev må ta stilling til. Frafallsbegrepet er likevel det vanligste og det er det vi har valgt å bruke her.

Det er omtrent like mange elever som starter på yrkesfaglige utdanningsprogram som på studieforbereende, men det er stor forskjell på gjennomføringsgraden. Majoriteten av ungdom som oppnår studie- eller yrkeskompetanse, går ut av ungdomsskolen, inn i videregående skole og rett gjennom. På studieforbereende utdanningsprogram fullfører tre av fire på normert tid, dvs. ca. 75 %, Mens ytterligere 7 % fullfører etter fem år. På yrkesfag fullfører fire av ti, dvs. 39 %, på normert tid, mens 16 % fullfører etter fem år (Hernes, 2010). Det betyr at bare 55 % av elevene på yrkesfaglig utdanningsprogram fullfører videregående opplæring.

Jentene fullfører videregående skole i større grad enn guttene. I følge Markussen (2008), oppnådde 70,3 % jenter studie- eller yrkeskompetanse, ca. 16,9 % gjennomførte uten å bestå og 12,7 % hadde sluttet før de var ferdige. Blant guttene var de tilsvarende tallene 61,5 %, 21,7 % og 16,8 %.

2.3.2 Årsaker til frafall

En av tre lykkes ikke i videregående opplæring og undersøkelser peker på mange årsaker. Forskning viser at en viktig årsak til frafall er svake faglige ferdigheter fra grunnskolen (St. melding nr. 44, 2008–2009, Markussen 2008). Det vises til at lavt karakternivå i grunnskolen er det

enkeltforhold som har klart størst betydning for om en fullfører videregående opplæring. Elever som fullfører videregående opplæring har langt bedre gjennomsnittskarakterer fra grunnskolen enn de som ikke gjennomfører. Det er igjen flere årsaker knyttet til svake prestasjoner i grunnskolen som en kan si har indirekte innvirkning på prestasjonene i videregående. Vi tenker her på foreldrenes utdanningsnivå, kjønn, minoritetsbakgrunn, om ungdommene bor sammen med en eller begge foreldrene og foreldrenes arbeidsmarkedstilknøytning.

Forskning viser at med økende utdanningsnivå hos foreldrene øker også sannsynligheten for at barnet velger studieforbereende utdanningsprogram.

Gutter søker studieforbereende i større grad enn jenter med samme karaktergrunnlag, men jentene oppnår i større grad enn guttene studiekompetanse. I yrkesfaglige utdanningsprogram er det guttene som i større grad oppnår yrkeskompetanse (Markussen, 2008). Andelen gutter som gjennomfører videregående generelt er omtrent 10 % lavere enn andelen jenter (Wollscheid, 2010). Jentene har bedre skoleprestasjoner enn guttene i de aller fleste fag. Det er ulike forklaringer på disse forskjellene. En forklaring er at skolen har gjennomgått en feminisering som favoriserer jenter. Det er flere kvinnelige lærere og det antas at lærere snakker et språk som i mindre grad treffer guttenes interesser og erfaringer (Bakken, 2009). Andre forklarer jentenes forsprang med modning og utvikling (Nordahl, 2005). Dette kan forklares med at guttene tar igjen noe av forspranget i videregående opplæring.

Andelen som ikke gjennomfører videregående opplæring er høyere blant minoritetsspråklige enn blant majoritetsspråklige elever (Lødding, 2009). Dette gjelder ikke-vestlige innvandrere. Nyere tall viser at minoritetsspråklige elever som er født i Norge har omtrent samme gjennomføringsgrad som majoritetsspråklige (NOU 2010:7). Forskere tolker dette som at det ikke er minoritetsbakgrunnen i seg selv som fører til frafall blant minoritetsspråklige elever, men andre faktorer. Særlig dårlige grunnskoleprestasjoner, ofte i kombinasjon med manglende norskkunnskaper, og kunnskap om den norske kulturen og skolesystemet hos foreldrene (Wollscheid, 2010).

Systemet for videregående skole er tenkt slik at alle skal inn, og søkere har rett til inntak på et av tre valg. Ungdom som søker seg til yrkesfagene har i snitt lavere karakterer fra grunnskolen og dårligere ferdigheter i lesing, skriving og regning enn elever som søker seg til studieforbereende. De har også oftere lavt utdannede foreldre (Markussen et al., 2008).

Forskning på frafall i videregående skole viser at tiltak i forhold til gjennomstrømning også må gjøres på et lavere nivå i utdanningssystemet enn bare i videregående opplæring. Sannsynligheten for at frafall oppstår finner en særlig i overgangsfasene mellom de ulike delene av opplæringa (Hernes, 2010). For yrkesfaglig utdanningsprogram gjelder det særlig ved oppstart i videregående og mellom andre og tredje året i videregående. (Markussen et al., 2008). Årsaken til at mange slutter det første året er gjerne feilvalg, enten at en ikke kom inn på det en ønsket eller at utdanningsprogrammet ikke var som forventet (Wollscheid, 2010).

Ut fra internasjonal forskning og forskning i Norge konkluderer rapporten fra NOVA, Språk, stimulans og lærelyst (Wollscheid, 2010) med at tiltak som viser seg å virke best er sammensatte tiltak, i stedet for enkelttiltak. Bedre rådgivning, mer praksis for teorivake elever og tettere oppfølging må være på plass for å oppnå positive virkninger.

3. EVALUERINGSDESIGN OG METODE

I denne evalueringen av det frivillige 10. skoleår i Danmark er det anvendt en kombinasjon av kvantitative og kvalitative tilnæringer. Det er tatt i bruk data fra en stor kvantitativ kartleggingsundersøkelse sammen med kvalitative tilnæringer i form av intervjuer og dokumentanalyse tilknyttet dette tilbudet. Nedenfor er det satt opp en oversikt over design, metoder og informanter:

Tabell 3.1: Oversikt over design, metoder, informanter.

Empirisk materiale	Undersøkelse	Informanter
Kvantitativ spørreundersøkelse	Nettbasert bredspekteret undersøkelse om læringsutbytte og situasjonen til elevene på 9. og 10. klassetrinn. Gjennomført desember 2009	<ul style="list-style-type: none"> • Elever • Klasselærere
Kvalitative data	Intervjuer ved 10. klasses tilbud i Danmark. Gjennomført oktober 2010 Analyse av sentrale dokumenter vedrørende det frivillige 10. skoleåret	<ul style="list-style-type: none"> • Elever • Lærere • Skoleledere

Designet og valg av metoder er bygget opp for å kunne gi svar på problemstillingene i denne evalueringen. Gjennomføringen av de ulike delene av evalueringen er beskrevet videre i dette kapitlet.

3.1 Kvantitative metoder og måleinstrument

I dette kvantitative datasettet har vi en rekke opplysninger om situasjonen til elevene i det frivillige 10. skoleåret i Danmark. Vi vil analysere disse dataene og ikke minst sammenligne dem med elever som går i 9.

klasse i dansk grunnskole (tilsvarende 10. klasse i Norge). På denne måten vil vi få kunnskap om hvilke typer av elever som går inn i dette ekstra frivillige skoleåret, og hvordan de har det i forhold til elevene på 9. trinn.

Alle målinstrumentene som er anvendt i denne evalueringen er tidligere brukt i en rekke kartleggingsundersøkelser i Norge og Danmark (Nordahl og Egelund, 2009; Nordahl, Sunnevåg, Aasen og Kostøl, 2010). Nedenfor er det gitt en beskrivelse av de spørreskjemaene som er brukt i evalueringen (se vedlegg) Disse skjemaene er inndelt i to hovedområder. Det ene området er knyttet til kontekstuelle variabler i skolen som læringsmiljøet og undervisningen, mens det andre området er relatert til ulike individvariabler relatert til elevenes læringsutbytte og atferd på skolen. Videre er det også kartlagt noen bakgrunnsvariabler som vil bli anvendt i noen av analysene. Disse bakgrunnsvariabler er:

- Kjønn
- Kulturell og språklig bakgrunn
- Vanskegruppe, diagnose
- Spesialundervisning

3.1.1 Kartlegging av læringsmiljøet og undervisningen

Læringsmiljøet i skolen har i en rekke undersøkelser vist en klar sammenheng med elevenes læringsutbytte (Hattie, 2009; Nordahl m. fl., 2010). Relasjonene i skolen antas å være viktige betingelser for elevenes deltakelse og handlinger i skolen. Disse relasjonene betraktes her som en del av skolens læringsmiljø. I en klasse med gode relasjoner mellom elever eller et godt klassemiljø, antas det at forutsetningene for læring og utvikling er bedre til stede enn i en klasse med dårlig klassemiljø. Videre er det dokumentert at relasjonene mellom elevene og lærerne er vesentlig for elevenes erfaringer, læringsutbytte og atferd i skolen (Linder, 2010). Elevenes syn på skolen og deres trivsel i skolen betraktes her som et mål på elevens erfaringer av læringsmiljøet og er kartlagt gjennom et eget måleinstrument. Den viktigste virksomheten i skolen er den undervisningen som til enhver tid gjennomføres. Denne undervisningen er

kartlagt gjennom spørreskjema til både lærere og elever. Ut fra dette er området læringsmiljø og undervisningen operasjonalisert og kartlagt ut fra følgende områder:

- Undervisningen
- Relasjoner mellom elev og lærer
- Relasjoner mellom elevene
- Syn på skolen

Undervisningens innhold og arbeidsmåter

Innenfor undervisning rettes det søkelys på hva som formidles i skolen og hvilke arbeidsmåter som tas i bruk i formidlingen. Det er tatt i bruk to hovedsakelig identiske måleinstrument til lærere og elever for å vurdere undervisningen. Måleinstrumentet bygger på skalaer utviklet av (Goodlad, 1984; Eccles et al., 1993; Nordahl, 2000).

Måleinstrument	Informant	Kilde
Elevskjema – «Undervisningen»	Elever	Goodlad (1984), Eccles et al. (1993) Nordahl (2000)

Relasjoner mellom elev og lærer

Relasjonen mellom elevene og lærerne betraktes som en viktig del av læringsmiljøet, og disse relasjonene viser i ulike studier sterk sammenheng med elevenes læringsutbytte og atferd i skolen (Hattie, 2009; Nordahl m. fl., 2005). Skalaen ut fra «Classroom Environment Scale» (Moos og Trickett, 1974 og Eccles et al., 1993). Informantene i denne skalaen er elevene.

Måleinstrument	Informant	Kilde
Elevskjema – «Lærerne»	Elever	Moos & Trickett (1974) Eccles et al. (1993)

Relasjoner mellom elevene (klassemiljø)

Relasjonene mellom elevene er her målt gjennom en kartlegging av klassemiljøet. Denne klassemiljøskalaen er hentet fra Moos og Trickett (1974).

Måleinstrument	Informant	Kilde
Elevskjema – «Klassa og klassekameratene mine»	Elev	Moos & Trickett (1974)

Syn på skolen

Syn på skolen er her operasjonalisert gjennom hva elevene synes er viktig i skolen, og hva de synes om å gå på skolen. Skalaen er utviklet med bakgrunn i Rutter et al. (1979), Goodlad (1984), Ogden (1995):

Måleinstrument	Informant	Kilde
Elevskjema – «Hva jeg synes om å gå på skolen»	Elever	Goodlad (1984) Ogden (1995) Rutter et al. (1979)

3.1.2 Individvariabler

Individvariablene er i denne undersøkelsen kartlagt gjennom fire variabelområder. Atferdsproblemer er kartlagt gjennom egenvurdering fra elevene, og det vurderes blant annet om det er sammenheng mellom elevenes atferd og forhold i undervisningen og læringsmiljøet.

Et annet mål på elevenes handlinger og atferd i skolen er sosial kompetanse. Sosial kompetanse defineres som et sett av ferdigheter, kunnskaper og holdninger som trengs for å mestre ulike sosiale miljøer, som gjør det mulig å etablere og opprettholde sosiale relasjoner og som bidrar til at trivsel økes og utvikling fremmes (Ogden, 2001). Slik kan sosial kompetanse sees som en individuell variabel knyttet til både kunnskaper og holdninger som den enkelte har, og de ferdighetene som den enkelte tar i bruk. Videre er også elevenes skolefaglige kompetanse kartlagt gjennom standpunkt karakterer i dansk, matematikk og engelsk. Det siste

individuelle variabelområde som er kartlagt er elevenes motivasjon og arbeidsinnsats. Individvariablene vil ut fra denne gjennomgangen bli operasjonalisert gjennom følgende forhold:

- Elevenes atferd i skolen
- Elevenes sosiale kompetanse
- Elevenes skolefaglige prestasjoner
- Elevenes motivasjon og arbeidsinnsats

Atferd på skolen

Kartlegging av elevenes atferd på skolen er noe problematisk. Atferden kan ofte være situasjonsspesifikk og dermed vil målingene være preget av hva som skjedde rett før undersøkelsen. Videre vil som oftest vurderingene dreie seg om en relativ forekomst, og ikke bære preg av nøyaktige kvantitative observasjoner og vurderinger. Dette er det forsøkt tatt hensyn til gjennom utarbeidelse av måleinstrumentet. Skalaen som benyttes er en bearbeidet utgave av Gresham og Elliott (1990) og Ogden (1995).

Måleinstrument	Informant	Kilde
Elevskjema – «Hvordan jeg er på skolen»	Elev	Gresham og Elliott (1990) Ogden (1995)

Sosial kompetanse

I flere studier er det påvist en klar sammenheng mellom sosial kompetanse og elevenes skolefaglige læringsutbytte (Ogden, 2001; Nordahl, 2005). Sosial kompetanse innebærer å foreta ulike vurderinger ut fra kunnskaper og holdninger i bestemte kontekstuelle situasjoner, for deretter å gjøre det som er hensiktsmessig. I denne kartleggingen brukes elevversjonen av Gresham og Elliot (1990) «Social skills rating system».

Måleinstrument	Informant	Kilde
Klasselærerskjema – «Sosial ferdigheter»	Klasselærer	Gresham og Elliott (1990)

Skolefaglig kompetanse

Flere empiriske studier viser en sammenheng mellom kvaliteter i læringsmiljøet og elevenes skolefaglige prestasjoner (Ogden, 2004; Nordahl, 2005; Hattie, 2009).

Måleinstrument	Informant
Standpunktkarakterer	Klasselærer

Motivasjon og arbeidsinnsats

Motivasjon og arbeidsinnsats hos elevene er avgjørende for elevers læringsutbytte på skolen (Nordahl m. fl., 2010), og framstår derfor som viktig å vurdere hos elevene i det frivillige 10. skoleåret.

Måleinstrument	Informant	Kilde
Klasselærerskjema «Motivasjon og arbeidsinnsats»	Klasselærer	Nordahl og Egelund (2009)

3.1.3 Gjennomføring, utvalg og svarprosent

I kartleggingsundersøkelsen ble det brukt spørreskjema som elever og klasselærere besvarte elektronisk. Alle informanter fikk en kode som de logget seg inn med på en nettside og de fikk dermed tilgang til spørreskjemaene. Ingen har kunnet se hva den enkelte lærer og elev har svart og det er ikke mulig å spore noen resultater tilbake til enkeltindivider.

Utvalg og svarprosent

Utvalget i denne kvantitative evalueringen består av 20 ulike 10. klasse-tilbud med til sammen 1240 elever. Utvalget har kommet til ved at enten skoleeier og/eller skoleledere har tatt kontakt med University College Nordjylland (UCN) og vist sin interesse for LP-modellen. Det er skrevet kontrakt med alle skoler som deltar.

Nedenfor er det en tabell som viser utvalget av elever og klasselærere som har vært med i undersøkelsene på 9. og 10. klassetrinn og svarprosent.

Tabell 3.2: Utvalg.

Utvalg	Inviterte	Besvarte	Svarprosent
Elever og klasselærer 10. klasse	1239	1140	92,0
Elever og klasselærer 9. klasse	4290	3910	91,1

Prosentandel i 10. klasse i de kommunene som er med er 29,2 %. Dette er høyere enn ellers i Danmark. Det skyldes primært at det er en del grunnskoler i disse kommunene som ikke er med i denne kartleggingsundersøkelsen. Videre ser det også ut til at enkelte av disse 10. klassetilbudene er så populære at de trekker elever fra andre kommuner.

3.1.4 Statistiske analyser

Frekvensanalyser

For å få en innledende oversikt over materialet både når det gjelder det substansielle innholdet og spredningen i svarene er det gjennomført frekvensanalyser på itemnivå (enkeltspørsmål) for alle variablene. Frekvensfordelingen gir et bilde av materialet innenfor de ulike måleinstrumentene.

Faktor og reliabilitetsanalyser

Innenfor alle skalaområdene er det gjennomført faktoranalyser og reliabilitetsanalyser i kartleggingsundersøkelsen. Måleinstrumentene er utviklet for å dekke hovedbegreper og underbegreper gjennom mest mulig representative spørsmål. De ulike spørreskjemaene i kartleggingsundersøkelsen er valgt ut fra en grundig vurdering i forhold til muligheten for å kunne gi et meningsfullt bidrag til de undersøkelsesområdene det rettes søkelys på i denne evalueringen. Hensikten med faktoranalysene er derfor å komme fram til faktorer og begrepsområder som kan anvendes i de videre statistiske analysene.

Det er tatt utgangspunkt i faktorløsninger basert på tidligere bruk av måleinstrumentene (Sørli og Nordahl, 1998; Nordahl, 2000; Nordahl og Egelund, 2009). Deretter er det i noen tilfeller foretatt mer eksplorative analyser. Dette ble gjort for å lete etter underliggende begreper som

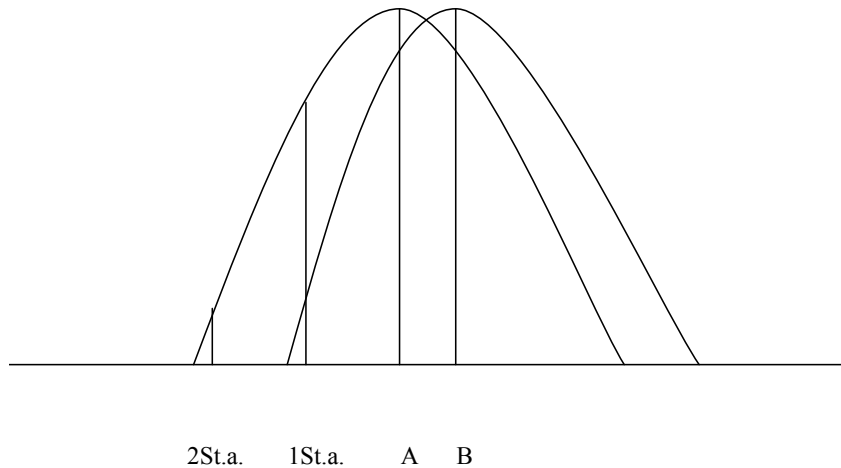
kunne gi et klarere innhold av de ulike områdene i datamaterialet. I vurderingen av antall faktorer som brukes videre er det ikke ensidig anvendt metodiske kriterier. Det har i større grad vært brukt faktorløsninger fra tidligere datasett der måleinstrumentene er anvendt.

Basert på disse faktoranalysene og tidligere faktorløsninger er det lagd delskalaer eller faktorer av dataene. Det er dessuten utviklet sumskårer; det vil si summen av alle spørsmål innenfor et tema eller hovedbegrep. For så langt som mulig å undersøke hvor pålitelige eller stabile disse faktorene og sumskårene er, ble det foretatt reliabilitetsanalyser ved bruk av Cronbach alpha.

Variansanalyser og effektmål

I denne evalueringen har det vært svært vesentlig å finne fram til gruppeforskjeller mellom 9. og 10. klasstrinn. Den relative størrelsen på gruppeforskjellene er vurdert ut fra standardavviket i målingene. Det vil si at forskjellene mellom de aktuelle gruppene er angitt i standardavvik. Dette statistiske målet på forskjeller brukes som en hjelp til å vurdere den praktiske betydningen av forskjeller mellom ulike grupper i datamaterialet som elever som mottar eller ikke mottar spesialundervisning, ulike vanskegrupper av elever o.l.

I figuren nedenfor er det gjort et forsøk på å framstille variansen og gjennomsnittet i to målinger A og B. Innenfor +/- ett standardavvik vil 68 % av variasjonen i målingen være og innenfor +/- to standardavvik vil 95 % av variasjonen være. Forskjellene i gjennomsnittet i figuren er tilnærmet et halvt standardavvik. Det er ett standardavvik fra gjennomsnittet A til streken 1St.a. og forskjellen mellom A og B er ca. halvparten av dette.

Figur: Spredning og forskjeller i standardavvik.

Statistisk innebærer dette at den reelle forskjellen i skåren mellom 9. klasse og 10. klasse er dividert med den gjennomsnittelige størrelsen på standardavviket innen de aktuelle områdene. Dette kan uttrykkes ut fra følgende formel:

$$\text{Forskjellen i standardavvik} = \frac{\text{Resultat gruppe A} - \text{resultat gruppe B}}{\text{Gjennomsnittelig standardavvik (vektet)}}$$

Med vektet standardavvik menes her at det er beregnet et gjennomsnitt av standardavvikene på målingene som er vektet for forskjellen på størrelsene i utvalgene av elever og lærere. Størrelsen på standardavvik som uttrykk for et variansmål blir influert av de typer av målinger som gjennomføres. Dette gjelder særlig spredningen i materialet og forskjeller mellom middelverdier i de aktuelle gruppene. Fordelen med å uttrykke forskjeller i standardavvik er at forskjeller på ulike variabelområder kan vurderes i forhold til hverandre, og at en tar høyde for variasjonen i materialet. Svakheten med bruk av standardavvik er at det er et mer usikkert mål når variansen i målingene ikke er normalfordelt.

Vi har i rapporten foretatt en framstilling av variansanalysene mellom 9. og 10. klasse i en 500-poengsskala. Her er 500 poeng alltid gjennomsnittet, og en forskjell på ett standardavvik utgjør 100 poeng. Dette er den samme presentasjonstypen som brukes i PISA-rapportering. På denne måten kan resultater innen ulike områder, og med bruk av ulike skalaer, framstilles på samme måte.

Det er ikke uproblematisk å skulle gi en vurdering av hva som er liten eller stor forskjell mellom 9. og 10. klasse i dette materialet. Dette er avhengig av hvilke områder som måles, og hvilke elevgrupper som deltar. I datapresentasjonen har vi forsøkt å gi en framstilling av hva vi mener er betydelige forskjeller, og vi har også gitt begrunnelser for dette.

3.1.5 Validitet og reliabilitet

Det finnes mange ulike tilnærminger til og begreper om validitet. Validitet er et mangeartet område der den tilnærming som velges bør være relevant for det empiriske materialet validitetsvurderingene skal anvendes på. I denne rapporten legges det vekt på begrepsvaliditet og ytre validitet, og det foretas også en reliabilitetsvurdering.

Begrepsvaliditet

Begrepsvaliditet innebærer en drøfting av om det teoretiske begrepet det tas sikte på å måle faktisk blir målt i en undersøkelse. Dette nødvendigvis gjør en avklaring av begrepet som skal måles, og en operasjonalisering av begrepet i tema, underbegreper, utsagn eller spørsmål. De underbegreper og spørsmål som er valgt, skal på en best mulig måte dekke det begrepet som studeres.

Gjennom faktoranalyser og reliabilitetsanalyser er det vurdert om data-materialet gjenspeiler det måleinstrumentene var tenkt å måle. Det vil si om det er sammenheng mellom dette datamaterialet og faktorløsninger i tidligere bruk av måleinstrumentene. Ut fra disse analysene ansees begrepsvaliditeten som tilfredsstillende ved at resultatenes samsvar med begrepskonstruksjonene er relativt god. Innenfor enkelte begrepsområder

er imidlertid validiteten noe lav (trivsel og undervisning). Men det vurderes likevel som tilfredsstillende i forhold til hensikten med denne evalueringen.

Ytre validitet

Mulighetene for å generalisere resultatene fra en evaluering eller et forskningsprosjekt vil som oftest innebære en vurdering av utvalgets representativitet i forhold til populasjonen. I denne evalueringen vil det være vesentlig å vurdere om disse 9. og 10. klassene er representative for danske skoler. Svarprosentene på 91 % og 92 % må betraktes som svært tilfredsstillende, og den understreker at dette empiriske materialet i utgangspunktet vil være representativt for populasjonen av 9. og 10. klasser i Danmark.

Det er videre en jevn spredning i små og store 10. klasses tilbud, og i små og store grunnskoler relatert til 9. trinn. By- og landkommuner er jevnt representert i både 9. og 10. klasse materialet. Videre er alle elever med i kartleggingen. Det er ikke et utvalg av klasser eller lærere ved de enkelte skoler. Dette er viktig fordi forskjeller internt i skoler er minst like store som forskjeller mellom skoler. Samlet betyr dette at det er liten grunn til å tro at skolene i materialet skiller seg veldig fra snittet av danske 9. og 10. klasses tilbud.

Reliabilitet

I denne evalueringen anvendes reliabilitet for å finne hvor mye feilvarians eller tilfeldig varians det er i et måleinstrument eller en måling, og betraktes som et uttrykk for målingens nøyaktighet. Med utgangspunkt i den totale variansen, den «sanne» variansen og feilvariansen i en måling vil reliabiliteten i en måling kunne beregnes. Slik kan reliabilitet defineres som forholdet mellom den sanne variansen og den totale variansen, eller forholdet mellom feilvariansen og den totale variansen. Beregningen av reliabilitet forutsetter også at vi har mer enn en variabel eller et item for å måle det samme fenomenet. For å ta hensyn til målingenes nøyaktighet så anvendes det derfor i liten grad resultater fra enkeltitem i presentasjonen av det empiriske materialet i evalueringen.

Tabell 3.3: Reliabilitetsskåre.

Faktorer	Alpha T1	Antall spørsmål
Trivsel	.59	8
Atferd 1, underv/læringshemmende	.84	13
Atferd 2, sosial isolasjon	.50	5
Atferd 3, utagering	.64	4
Atferd 4, alvorlige atferdsproblemer	.70	4
Relasjon Lærer-elev	.89	15
Underv 1, variasjon	.64	6
Underv 2, struktur	.68	6
Underv 3, åpenhet/oppmuntring	.72	3
Soskomp 1, tilpasning	.95	9
Soskomp 2, selvkontroll	.89	6
Soskomp 3, selvhevdelse	.91	8
Motivasjon og arbeidsinnsats	.91	4
Skolefaglige prestasjoner	.80	3

Disse reliabilitetsskårene betraktes i hovedsak som tilfredsstillende, og de uttrykker at de fleste målingene i denne undersøkelsen er pålitelig selv om de er noe lave på noen områder. Et interessant funn er at reliabilitetsverdien for karakterer i dansk, matematikk og engelsk er lavere enn i grunnskolen (0,80 mot 0,91). Det kan indikere at lærerne ser hver enkelt elevs faktiske prestasjoner noe bedre i 10. klasse, og at det subjektive skjønnets i karaktersetning blir noe mindre.

3.2 Evalueringsdesign – kvalitativ

I den kvalitative delen av evalueringen har vi, innenfor rammene for dette evalueringsprosjektet, lagt vekt på å få dokumentert det faktiske innholdet i dette 10. frivillige skoleåret. Dette har foregått gjennom dokumentanalyser tilknyttet både nasjonale føringer og beskrivelser av ulike lokale tilbud i Danmark. Videre er det foretatt intervjuer av både lærere og elever og gjennomført samtaler med skoleledere. I intervjuene har vi lagt stor vekt på å få tak i hvilke erfaringer og opplevelser elever og

lærere har fra og i dette frivillige 10. skoleåret. Gjennom dokumentanalyser og intervjuer vil vi også legge stor vekt på å få tak i opplysninger om hvordan det går med disse elevene i det videre utdanningsløpet.

3.2.1 Operasjonalisering i intervjuguider

Med utgangspunkt i problemstillingene for denne evalueringen og noen analyser av det kvantitative materialet ble det utviklet hovedområder for intervjuene. Disse tematiske hovedområdene i intervjuene er:

- innholdet i det 10. skoleåret
- hvilke erfaringer elev–lærer har
- hvilke opplevelse elev–lærer har
- hvilket læringsutbytte faglig, sosialt og personlig har de
- hvordan det går med elevene i det videre utdanningsløpet

Ut fra dette ble det utviklet intervjuguider for både elevintervjuer, lærerintervjuer og intervjuer av skoleledere i det 10. skoleåret (se vedlegg 3)

3.2.2 Utvalg

Det kvalitative utvalget er kommet til på bakgrunn av de kvantitative dataene fra kartleggingsundersøkelsene i forbindelse med implementering av LP-modellen. Av de 20 10. klassetilbudene som vi har kvantitative data på, valgte vi ut to 10. klassesentre fra to store kommuner i Danmark som har lang og bred erfaring med dette tilbudet. Fra begge skolene ble det satt sammen to lærergrupper og to elevgrupper, samt begge skolelederne. Videre har vi også hatt samtaler med leder for sammenslutningen av 10. klassetilbud i Danmark. Samlet bygger intervjuene informasjon fra følgende antall informanter:

Tabell 3.4: Informantgrunnlag.

Informanter	Antall
Elever	26
Lærere	25
Skoleledere	2

I utvalget av lærere og elever ble det fra forskernes side lagt stor vekt på at dette skulle være et bredt utvalg som gjenspeilet både elevmassen og lærerkollegiene på en god måte. Vi ga klart uttrykk for at vi ikke skulle ha elever og lærere som var spesielt positive eller negative til tilbudene.

3.2.3 Gjennomføring av intervjuene

Intervjuene av elever og lærere ble gjennomført som gruppeintervju. I disse gruppene var det 5 til 7 deltakere. Gruppeintervjuene varte alle i ca. en time og alle intervjuene ble i sin helhet tatt opp på bånd. I tillegg ble det i gjennomføringen av intervjuene tatt notat i mer stikkordsform. Det var to forskere til stede i alle intervjuene der det ene i hovedsak styrte samtalen, mens den andre i større grad lyttet og tok notater.

Alle informantene fikk innledningsvis informasjon om at intervjuet var frivillig, og at de kunne trekke seg. Videre ble det informert om hensikten med intervjuene, og om at ikke noen av deres uttalelser ville kunne bli sporet tilbake til den enkelte informant. I intervjuene fikk alle deltakerne uttale seg, og forskerne la stor vekt på at ingen enkeltinformanter fikk dominere. I praksis ble intervjuene gjennomført som relativt åpne, der intervjuguidene kun fungerte som en sikkerhet for at alle temaene ble behandlet i alle intervjuer.

3.2.4 Validitet

Metodetriangulering blir ofte betraktet som et sentralt spørsmål relatert til validitetsspørsmål i forskning (Kvale, 2001). Bruk av både spørreskjemaunder søkkelser, intervjuer og dokumentanalyse, slik det er gjort i denne evalueringen, gir et utgangspunkt for triangulering og kan være med på å styrke validiteten. Denne trianguleringen blir slik også et argument mot enten ensidig kvantitativ tilnærming eller kun bruk av for eksempel intervjuer. I denne evalueringen av det frivillige 10. skoleåret, betrakter vi det også som svært hensiktsmessig å kombinere de kvantitative dataene med intervjuer og dokumentanalyse. Dette gjør det mulig å få kunnskap om generelle trekk ved det 10. skoleår, samtidig som det også gir mulighet til å gå mer i dybden på elevers og læreres erfaringer fra dette tilbudet.

Validiteten i det kvalitative materialet vil være avhengig av blant annet arbeidet med utformingen av intervjuguidene og ikke minst gjennomføringen av intervjuene. I utformingen av intervjuguidene ble det lagt stor vekt på å sikre validitet i evalueringen ved blant annet at de tematiske områdene i spørreskjemaene og resultatene fra dette ble brukt som grunnlag.

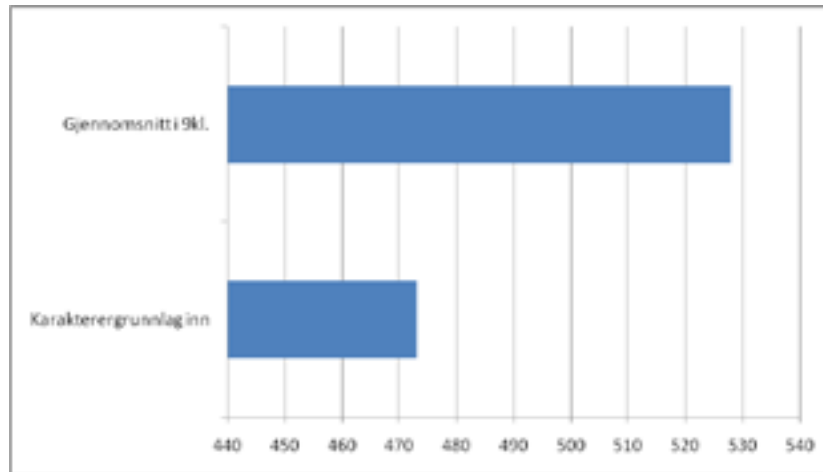
For å sikre validiteten på intervjuene var det i alle intervjuer to forskere til stede, og inntrykkene fra intervjuene ble drøftet rett etter hvert intervju. Den ene forskeren tok notater og intervjuene ble også tatt opp på bånd. Det har innenfor rammene på dette prosjektet ikke vært mulig å transkribere alle intervjuene for så å gjennomføre mer kvalitative analyser. Intervjuopptakene har imidlertid blitt brukt aktivt i analysene av dataene og for å hente ut sitater. Forskernes forkunnskaper i forhold til det frivillige 10. skoleår i Danmark var i utgangspunktet svært begrenset. Men samtidig har vi forkunnskaper relatert til det tidligere 10. klassetilbudet i Norge. Vi har så langt som mulig forsøkt og ikke la disse oppfatningene av det tidligere tilbudet i Norge påvirke våre fortolkninger av hva vi har sett i Danmark.

4. RESULTATER FRA KARTLEGGINGSUNDERSØKELSE

I dette kapitlet presenteres resultatene fra den kvantitative undersøkelsen som er gjennomført blant 10 klasseelever i Danmark. I presentasjonen har vi i hovedsak sammenlignet elever i 10. klasse med elever i 9. klasse med det samme faglige nivået. Vi har fått tilgang til karakterene i dansk, matematikk og engelsk blant de elevene som er tatt inn ved noen 10. klassetilbud. Dette har vi brukt som grunnlag for å velge ut 9. klasseelever i undersøkelsen som har omtrent det samme karakternivået som de som er tatt inn i 10. klassetilbudet.

4.1 Bakgrunnsvariabler

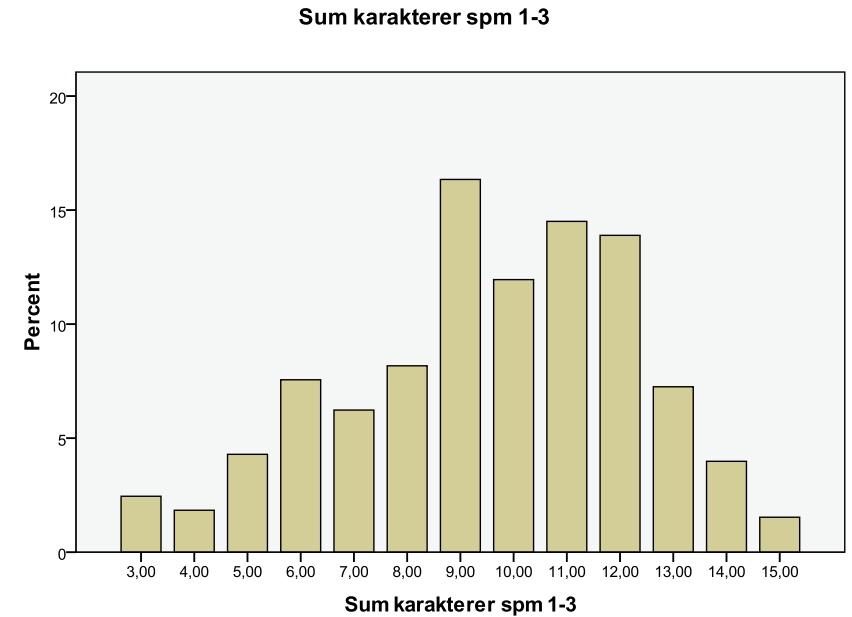
Nedenfor er det en framstilling av gjennomsnittskarakterene i de tre fagene dansk, matematikk og engelsk til elever som er tatt inn i 10. klassetilbudet sett i forhold til snittet av alle elever som går ut av 9. klasse.

Figur 4.1: Gjennomsnittskarakterer.

Denne framstillingen viser at gjennomsnittseleven som starter opp på 10. trinn har 55 poeng (0,55 standardavvik) dårligere karakterer i dansk, matematikk og engelsk enn snittet av alle elevene på 9. trinn. Dette må betraktes som en ganske stor forskjell og viser at elevene på 10. trinn har klart dårligere forutsetninger for læring enn øvrige ungdom i det samme årskullet.

Men samtidig er det stor variasjon mellom 10. klasseelevne. Det innebærer at det også er elever med gode skolefaglige prestasjoner som starter i 10. klasse. Nedenfor er dette vist i en grafisk framstilling som uttrykker spredningen i frekvensfordeling. Laveste skåre vil være 3 (dvs. 1 i alle tre fagene), mens høyeste skåre er 15 (karakteren 5 i både matematikk, dansk og engelsk)

Figur 4.2: Karakterer.

Denne variasjonen som figuren uttrykker kommer også fram gjennom standardavviket som er på 0,91. I en pedagogisk sammenheng er denne variasjonen viktig fordi det er heterogenitet i elevgruppa som gjør at for eksempel svake elever har sterkere elever å strekke seg etter, samtidig som sterke elever kan hjelpe elever med problemer. Det frivillige 10. året i Danmark er derfor ikke et tilbud som kun skolefaglige svake elever benytter seg av.

Om vi ser på noen andre bakgrunnsvariabler så uttrykker også de at det er variasjon i elevgruppa.

Tabell 4.1: Kulturell bakgrunn, vanskegrupper, spesialundervisning, kjønn.

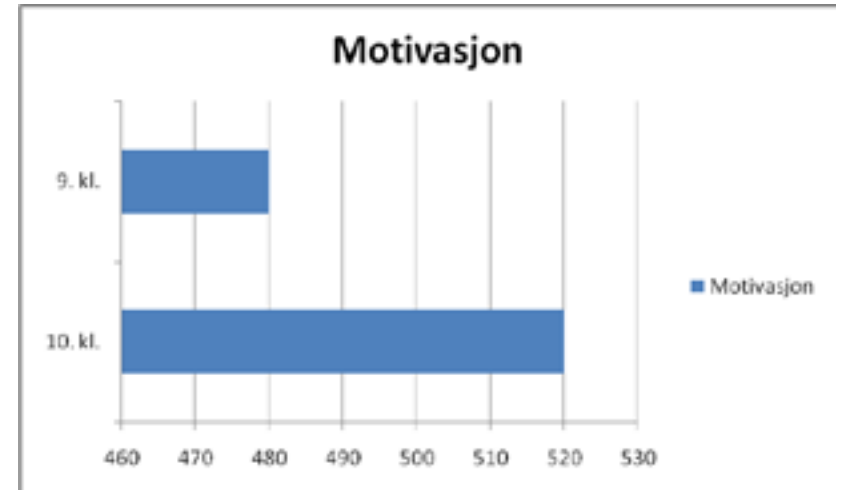
	9. kl. (alle elever)	10. kl.
Andel minoritetsspråklige	6,9 %	8,5 %
Andel elever med problemer og vansker	24,7 %	22,7 %
Andel elever med spesialundervisning	9,1 %	8,6 %
Andel gutter	50,4 %	49,8 %

Andel minoritetsspråklige elever er 8,5 % som er noe mer enn på 9. trinn (6,9 %). Videre er det like mange jenter som gutter i tilbudet. Tabellen viser videre at andelen elever som mottar spesialundervisning er noe lavere enn på 9. trinn og at andel elever som blir vurdert til å være problematiske eller vanskelige også er noe lavere. Det siste har nok mest sammenheng med at elevene på 10. klasse har fått nye lærere som ser på dem med nye øyne. Det kan være et uttrykk for at romligheten er større på 10. trinn enn generelt i den danske grunnskolen.

4.2 Motivasjon og skolefaglige prestasjoner

4.2.1 Elevenes motivasjon og arbeidsinnsats

Elevenes motivasjon og arbeidsinnsats i både det faglige arbeidet og den mer sosiale og personlige utviklingen er relativt avgjørende for den utvikling og det læringsutbytte elevene får (Nordahl m. fl., 2010). Elever som arbeider systematisk med skolefagene og egen sosiale og personlige utvikling har langt større sannsynlighet for å realisere sitt potensial for læring enn de elevene som i mindre grad arbeider systematisk og over tid. Innen dette området har kontaktlærerne vurdert hver enkelt elev innenfor fire utsagn relatert til temaet motivasjon og arbeidsinnsats. Nedenfor har vi sammenlignet elevenes motivasjon og arbeidsinnsats i 9. og 10. klasse.

Figur 4.3: Motivasjon.

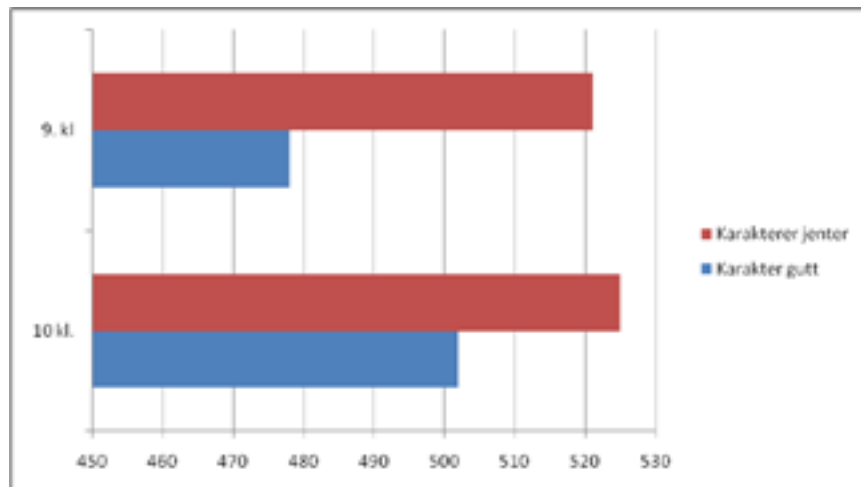
Denne framstillingen viser at elevene på 10. trinn har en motivasjon og arbeidsinnsats på skolen som er 40 poeng høyere enn tilsvarende elevgruppe i 9. klasse. Dette må betraktes som en relativt stor forskjell, og som dermed bør bidra til at elevenes kunnskaper og ferdigheter i de sentrale fagene dansk, matematikk og engelsk også blir bedre.

Om denne forbedringen eller utviklingen i elevenes motivasjon kan forklares ut fra elevenes egen modning og innstilling eller ut fra undervisningen og læringsmiljøet i det 10. skoleår er vanskelig å si. Men tidligere forskning tilknyttet motivasjon indikerer klart at både innhold, arbeidsmåter og organisering av undervisningen samt ulike betingelser i læringsmiljøet, har en klar sammenheng med elevenes motivasjon (Brooks, 2005; Klette, 2007; Ulvik, 2009). Det er derfor grunn til å tro at elevenes forbedrede motivasjon og arbeidsinnsats har en sammenheng med og kan forklares av en rekke faktorer i 10. klasses tilbudet. Dette bekreftes også i intervjuene av både elevene og lærerne (se kapittel 5).

4.2.2 Karakterutvikling som mål på skolefaglige prestasjoner

I figurene nedenfor har vi sammenlignet elevenes karakterer fra niende klasse med de karakterene disse elevene har fått til jul i tiende klasse. Vi kan kalle dette en netto karakterutvikling der vi ikke tar hensyn til at pensum har endret seg. En slik utvikling av karakterer har blant annet vært gjort i videregående opplæring der vi ser på karaktergjennomsnitt inn i videregående og vurderer det opp mot karakterer etter for eksempel ett år. Her ser vi ofte at snittet går ned i løpet av det første året i videregående opplæring.

I den grafiske framstillingen nedenfor har vi skilt mellom gutter og jenter. Utgangspunktet for 500 poeng er her karakterer fra grunnskolen inn i det 10. skoleår for alle elever som starter.

Figur 4.4: Karaktererutvikling og kjønn.

Vi ser generelt at karakterene blir bedre den første høsten i det frivillige 10. skoleåret. I gjennomsnitt så forbedres karakterene for alle elever med 0,17 standardavvik (17 poeng) i snitt for fagene dansk, matematikk og engelsk på et halvt år. Om denne utviklingen fortsetter så vil forbedringen

være på 0,34 standardavvik (34 poeng) i løpet av hele skoleåret, og det er et klart løft i læringsutbyttet. Dette må sees på som klart positivt, særlig når vi vet at det er et eget pensum og en egen eksamen for 10. klasse. Det er derfor grunn til å hevde at elevene klart øker sitt skolefaglige kunnskapsnivå i løpet av det 10. skoleåret, og at de gjennom dette blir bedre forberedt på å møte de faglige kravene i videre utdanningsløp.

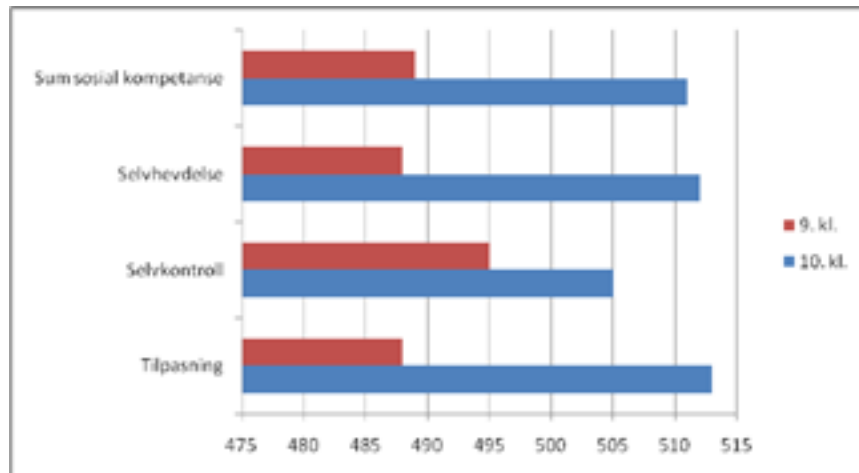
Den grafiske framstillingen viser videre at gutter ser ut til å forbedre seg mer enn jenter når vi måler dette i karakterer. Selv om forbedringen er mindre hos jenter så betyr det også at de har en positiv kunnskapsutvikling fordi de svakt forbedrer karakterene selv om kravene blir høyere. I forhold til guttene må dette betraktes som svært positivt. Gutter kommer klart dårligere ut i dansk grunnskole enn jenter, noe som vi også finner i Norge (Nordahl m. fl., 2010). Dette kan indikere at det frivillige 10. skoleåret er særlig nyttig for gutter, og således kan det bidra til at en del gutter som ellers kunne ha falt ut av utdanningssystemet, gjennom dette skoleår, vil øke sin sannsynlighet til å få en kompetansegivende utdanning. Vi vil senere drøfte mer inngående hvorfor gutter ser ut til å ha en særlig nytte av tilbudet.

4.3 Sosial kompetanse

Sosial kompetanse er et viktig målområde i både dansk og norsk skole. Elevene skal gjennom sin skolegang utvikle en sosial kompetanse som forbereder dem på å kunne samarbeide med og tilpasse seg andre, de skal utvikle en viss selvkontroll samt en hensiktsmessig sosial selvhedelse og empati. Sosial kompetanse er i denne evalueringen kartlagt gjennom lærervurderinger der klasselærer har vurdert hver enkelt elev ut fra hvordan elevene handler og opptrer i ulike sosiale situasjoner. Denne kompetansen betraktes som en individvariabel som gir uttrykk for elevenes sosiale ferdigheter på skolen slik klasselærer oppfatter det.

Faktoranalysen innenfor sosial kompetanse gir en femfaktorløsning som i hovedsak er i samsvar med faktorløsninger i andre studier der skalaen er brukt (Sørli, 1998; Nordahl, 2005). I framstillingen her anvender vi kun tre av faktorene. Nedenfor har vi satt opp sumskåren på de 30

spørsmålene vi har innen sosial kompetanse for både 9. klasse og 10. klasse. Videre har vi også tatt med skårene for de to gruppene av elever på de sosiale kompetansefaktorene selvhevdelse, selvkontroll samt tilpasning og samarbeid.

Figur 4.5: Sosial kompetanse 9. kl og 10. kl.

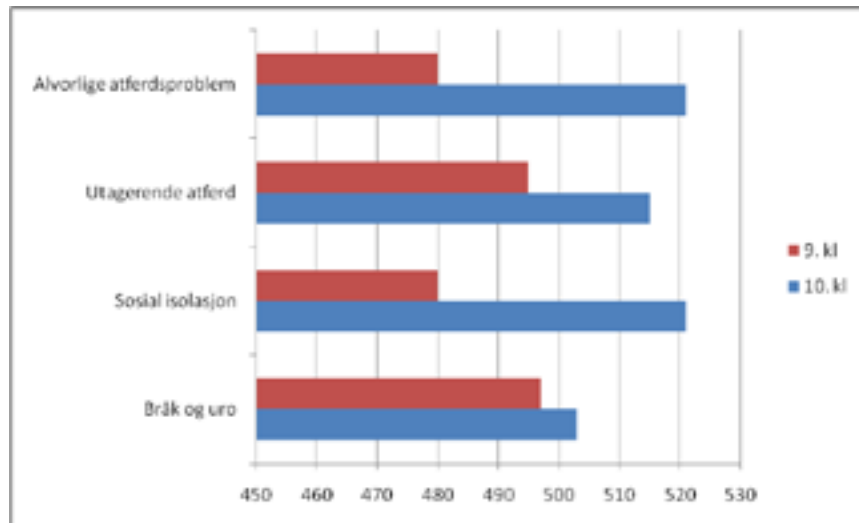
Figuren viser at det er en positiv utvikling i elevenes sosiale kompetanse fra 9. klasse til jul i 10. klasse. Dette gjelder både tydelig sumskåren på sosial kompetanse der det er en endring på 0,23 standardavvik (23 poeng). Dette er lærervurderinger, og lærerne vurderer derfor elevene på 10. klasse til å ha en bedre sosial kompetanse enn den samme elevgruppen hadde på 9. trinn. Denne utviklingen er motsatt av den vi finner ellers i grunnskolen for sosial kompetanse. Fra 5. til 10. klasse i Norge og 4. til 9. klasse i Danmark er den en klar nedgang i lærernes vurdering av elevenes sosiale kompetanse. Lærerne på de lavere trinnene i grunnskolen vurderer elevene til relativt sett å ha en høyere sosial kompetanse enn det lærerne på de høyeste klassetrinnene vurderer.

Når vi ser på de underliggende faktorene, er det særlig tilpasning/samarbeid og selvhevdelse det er en positiv utvikling innenfor. Elevene oppleves av lærerne til å ha en bedre tilpasnings- og samarbeidsevne. Videre vurderes de også mer positivt innenfor selvhevdelse knyttet til å ta mer aktive sosiale initiativ og kunne reagere egnet på gruppepress.

Oppsummert viser disse kvantitative dataene at elevene fungerer noe bedre sosialt enn de gjorde på 9. klassetrinn. Elevene som tas inn i 10. klasse har generelt noen sosiale problemer relatert til vennskap og sosial isolasjon, og de har vært mer utsatt for mobbing enn andre elever. At de gjennom dette tilbudet får positive sosiale erfaringer og utvikler en mer hensiktsmessig sosial kompetanse kan være viktig for både videre utdanning og deltakelse i arbeidslivet.

4.4 Atferd på skolen

Atferd på skolen er vurdert ved at hver enkelt elev på de to aktuelle klassetrinnene ble bedt om å vurdere sin egen atferd. Dette skjedde ved at elevene tok stilling til 26 utsagn om hvor ofte de viste ulike typer atferd i skolen. Faktoranalysen ga en firefaktorløsning som er i samsvar med tidligere undersøkelser (Nordahl, 2000). *Undervisnings- og læringshemmende atferd* er en fellesbetegnelse for atferd som å drømme seg bort og tenke på andre ting i timene, bli lett distraheret, å være urolig og bråkete i timene og å forstyrre andre elever i timene. *Sosial isolasjon* dreier seg om å føle seg ensom på skolen, være lei seg eller deprimert, være genert og rødme lett og å være alene i friminuttene. *Utagerende atferd* handler om å bli fort sint på skolen, svare tilbake når læreren irettesetter elevene, krangle med andre elever og sloss med andre elever. *Alvorlige atferdsproblem* er alvorlige atferdsproblemer som med vilje å ødelegge ting som tilhører skolen, true eller plage medelever, stjele ting som tilhører skolen eller medelever, ha med kniv eller slagvåpen eller være påvirket av alkohol og narkotika på skolen. Høy skåre i tabellen nedenfor betyr lite problematferd.

Figur 4.6: Forskjeller mellom 9. og 10. klasse i atferdsproblemer.

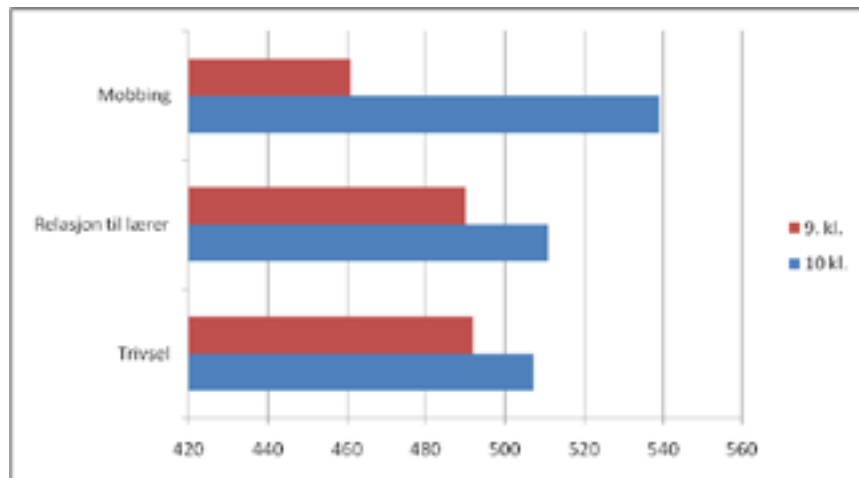
Generelt ser vi at atferden til elevene i 10. klasse, er noe bedre enn atferden til den samme gruppe av elever på niende klassetrinn. Elevene vurderer det dermed slik at de viser en mer hensiktsmessig atferd i 10. klassetilbudet enn det de gjorde det siste året i grunnskolen. Mest positiv er utviklingen innenfor sosial isolasjon der elevene skårer 0,41 standardavvik bedre i 10. klasse. Det innebærer at elevene i mindre grad er ensomme, alene og deprimerte enn det de opplevde å være i 9. klasse. Dette er i samsvar med resultatene innenfor sosial kompetanse som også uttrykker en større grad av sosial deltakelse mellom elevene. Elevene i 10. klasse får dermed lett flere positive sosiale erfaringer som sannsynligvis gjør dem mer forberedt på videre utdanningsløp. Det kan derfor se ut til at mange elever gjennom det 10. skoleåret får en form for ny sosial rolle som innebærer mer vennskap og sterkere sosial deltakelse i felle-skap. Det er også mindre grad av utagering og alvorlige atferdsproblemer i 10. klasse samt noe mindre bråk og uro i undervisningen enn det disse elevene opplevde i 9. klasse.

Forskning omkring atferdsproblematikk viser at elevenes atferd på skolen i stor grad blir forklart av kontekstuelle variabler i den enkelte skole. Det som foregår i skolen, ser ut til å være viktigere for elevenes atferd enn elevens egne forutsetninger og egenskaper (Nordahl m. fl., 2005). Dette indikerer at det i 10. klasse er utformet et pedagogisk tilbud som har en positiv innflytelse på elevenes atferd.

4.5 Relasjoner mellom lærer og elev og elevenes trivsel

Relasjonen mellom elev og lærer er vurdert ved at elevene har tatt stilling til 15 utsagn om sine relasjoner til klasselæreren. Utsagnene er her knyttet til tema som læreren liker meg, jeg har god kontakt med læreren, når jeg har problemer eller er lei meg kan jeg snakke med læreren og læreren bryr seg om hvordan jeg har det. Videre er det også utsagn knyttet til at læreren gjør meg flau hvis jeg ikke vet svarene, læreren behandler noen elever bedre enn andre, læreren bruker liten tid på å snakke med meg, læreren oppmuntrer elevene til å ta hensyn til hverandre og læreren oppmuntrer til godt samhold og vennskap i klassen.

Elevenes trivsel i skolen kan betegnes som det syn elevene har på egen skolegang. Betegnelsen syn på skole er brukt fordi det både knytter seg til elevenes forhold og innstilling til skole samt hvordan de trives i skolen. De åtte spørsmålene til elevene dreier seg om hva elevene synes om undervisningen i skolen, skolens betydning og den sosiale trivselen og i dette ett spørsmål om mobbing. Mobbing er nedenfor skilt ut som et eget område.

Figur 4.7: Mobbing, relasjoner og trivsel.

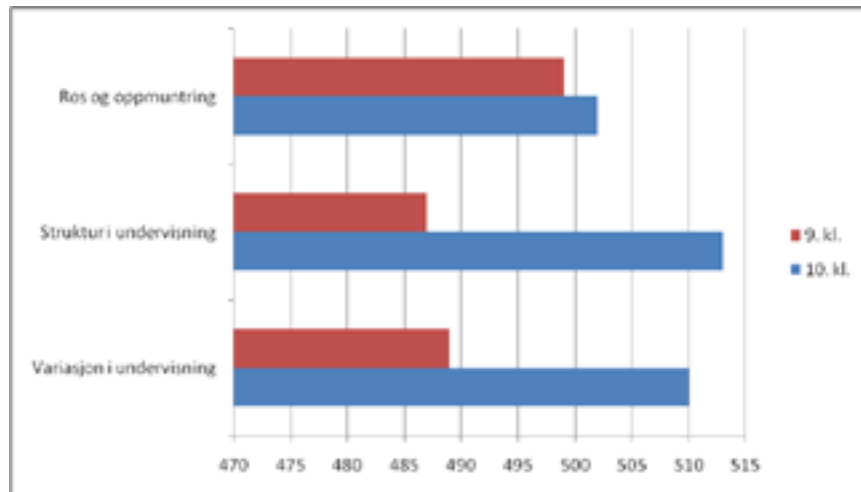
Den grafiske framstillingen viser her en særlig positiv utvikling i forhold til mobbing. Også her betyr høy skåre liten forekomst. Forskjellen er her 0,78 standardavvik som uttrykker en betydelig reduksjon i opplevd mobbing fra 9. til 10. klasse. Denne reduksjonen er viktig å framheve fordi dette da er elever som gjennom 10. klasses tilbudet kanskje kan utvikle en sterkere og mer positiv identitet. Dette vil sannsynligvis være viktig for elevenes videre mulighet til å lykkes i utdanning. Mobbing viser generelt en relativt sterk sammenheng med kvaliteten på læringsmiljøet i ulike skoler. Skoler med et hensiktsmessig læringsmiljø har som regel klart mindre mobbing enn læringsmiljøer preget av utrygghet, konflikter og motsetninger (Roland, 2007). Dette indikerer derfor at det i 10. klasses tilbudet er et inkluderende læringsmiljø preget av relativt positive sosiale relasjoner. Dette kommer også til uttrykk ved at elevene trives noe bedre i 10. klasse enn de gjorde i 9. klasse.

Elevenes relasjon til læreren kan også betraktes som en viktig del av læringsmiljøet. Her har det vært en positiv utvikling på 0,24 standardavvik som er større enn det som kan betraktes som tilfeldig. Elever i 10. klasse opplever et bedre forhold til sine lærere enn det den samme gruppe av elever har i 9. klasse. Dette er positivt, særlig tatt i betraktning av at

elevene i 10. klasse bare har hatt disse lærerne i litt over tre måneder. Elevene vurderer sin relasjon til lærerne som bedre på spørsmål knyttet til skolefag og arbeidsinnsats enn til de mer personlige forholdene. Flertallet av elevene er enig i at læreren gjør alt for å hjelpe dem til å lære mest mulig, mens noe færre elever uttrykker at de ikke kan snakke med læreren når de har problemer. Elevene opplever derfor lærerne som at de er noe mer engasjert i skolefaglige prestasjoner og innsats enn i elevenes mer personlige og sosiale situasjon.

4.6 Undervisningen

Undervisningen er kartlagt ved elevvurderinger der elevene har tatt stilling til 15 utsagn relatert til undervisningsmessige forhold. Her er det en faktor knyttet til *variasjon i arbeidsmåter* og innhold i undervisningen. Høy grad av variasjon i innhold og arbeidsmåter vil innebære en svært variert og elevaktiviserende undervisning. En lav grad av variasjon vil her være stor bruk av formidlende og lærerstyrt undervisning med mindre grad av elevsentrering. Den andre faktoren er kalt *struktur i undervisningen*. Undervisning som viser høy grad av struktur, vil være preget av at undervisningen kan starte med en gang timene begynner, at elevene er punktlig og at mesteparten av tiden i timene brukes til undervisning og ikke til å holde ro og orden. Faktoren *ros og oppmuntring* er knyttet til en vurdering av lærernes bruk av ros i undervisningen, og til en vurdering av om undervisningen er slik at elevene spør lærerne når det er noe de ikke forstår.

Figur 4.8: Forskjell mellom 9. og 10. klasse innen vurdering av undervisning.

Innefor undervisning er det også positive forskjeller i favør av 10. klasse når vi sammenligner med den samme elevgruppen i 9. klasse. Men forskjellene er her mindre enn innenfor andre vurderingsområder. Det er en viss tendens til at elevene opplever både mer struktur og mer variasjon i undervisningen. Dette er i samsvar med andre studier som viser at det er en sterk sammenheng mellom variasjon og struktur. Vi kan si at en forutsetning for variasjon er at lærerne har god struktur og er tydelige som voksenpersoner. Dette ser ut til å gjøre seg mer gjeldende i 10. klasse enn på 9. klassetrinn i grunnskolen.

Det er en svak men ikke signifikant forskjell i lærernes bruk av ros og oppmuntring i undervisningen. Ut fra at relasjonen mellom elev og lærer er bedre skulle en forvente at lærerne brukte mer ros og oppmuntring, men slik vurderer ikke elevene det. Forbedringen av relasjonen til lærerne handler nok derfor mer om det direkte og personlige møte mellom elev og lærere i 10. klasse.

4.7 Oppsummering kvantitative data

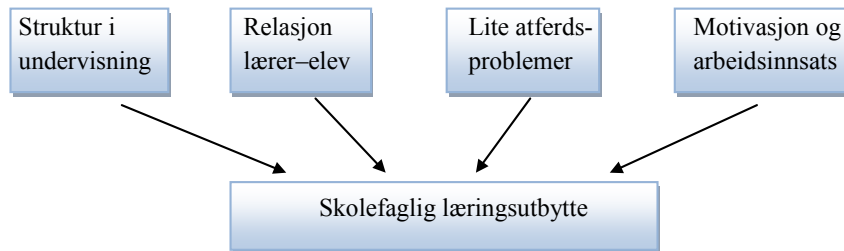
Det kvantitative materiale viser generelt at elevene i 10. klasse skårer noe bedre på alle områder vi har vurdert enn det tilsvarende elevgruppe i 9. klasse gjør på de samme områdene. Det er ikke like stor forbedring på alle områder, men tendensen eller mønstret er klart, elevene i 10. klasse har en dokumentert positiv utvikling. Det er også viktig å legge merke til at variasjonen eller standardavviket også er mindre i 10. klasse enn i 9. klasse. Dette indikerer at tendensen til en positiv utvikling i stor grad gjelder for alle elever.

Elevene som starter i 10. klasse kjennetegnes ved at de har et klart svakere skolefaglig nivå enn snittet av alle elever som går ut av 9. klasse. Men det er relativt stor variasjon, slik at det også er en rekke elever som har ganske gode skolefaglige prestasjoner når de starter i 10. klasse. Dette er sannsynligvis svært viktig for hvordan dette frivillige skoleåret fungerer for elevene. Om 10. klasse kun hadde vært for en homogen gruppe skolefaglig sett svake elever, ville det vært vanskelig å få den type positiv utvikling som dokumenteres her. I evalueringen av spesialundervisningen under Kunnskapsløftet er det en klar indikasjon på at det er negativt for læringsutbytte til alle elever om andelen elever med svake læreforutsetninger blir for stor (Nordahl og Haustätter, 2009).

Elevene i 10. klasse har en positiv utvikling i skolefaglig læringsutbytte målt i karakterer i de sentrale fagene dansk, matematikk og engelsk. Dette er indikasjon på at de overordnede målsettingene for 10. klasse blir realisert, og funnet er også i samsvar med Rambøl sin rapport fra 2003. Det er særlig gutter som har en forbedring i læringsutbytte i disse fagene, noe som kan være svært viktig for disse guttenes videre skolegang.

Ut fra annen forskning på hva som forklarer elevenes læringsutbytte, viser dette datamaterialet en rekke funn som kan forklare den forbedring elevene har i faglig læring og sosial utvikling. Det er en bedre struktur på undervisningen, noe Hattie (2009) dokumenter har en betydelig effekt på læring. Relasjonen mellom elev og lærer er også bedre enn i 9. klasse, noe som også har en dokumentert effekt på læring. Videre har en reduksjon av atferdsproblemer også en positiv sammenheng med læring,

og omfagnet av atferdsproblemer er klart redusert i forhold til 9. klasse. Den relativt klare forbedringen i motivasjon og arbeidsinnsats har også en sannsynlig positiv effekt på læringsutbyttet (Nordahl m. fl., 2010). Ut fra dette er det nedenfor satt opp en forklaringsmodell på det forbedrede skolefaglige læringsutbyttet i 10. klasse:

Figur 4.9: Sammenhenger med skolefaglig læringsutbytte.

Den sosiale og personlige utviklingen ser også ut til å være positiv ut fra de indikatorene vi har mål på i denne undersøkelsen. Elevene i 10. klasse har en forbedring av sin sosiale kompetanse særlig innenfor samarbeid, tilpasning og selvhevdelse. Videre opplever elevene klart mindre sosial isolasjon enn tilsvarende elever i 9. klasse. Denne utviklingen kan også ha sammenheng med modning. De er også klart mindre utsatt for mobbing og de trives noe bedre på skolen. Disse funnene indikerer at det er et inkluderende sosialt fellesskap der få elever marginaliseres og holdes utenfor.

Det kan derfor hevdes at 10. klasse har en positiv innflytelse på de mer personlige og sosiale dannelsesmessige oppgavene som skolen har. Dette gir indikasjoner på en noe bedre selvoppfatning, tryggere identitet og bedre forutsetninger for å delta i sosiale fellesskap. Dette er forhold som vil ha betydning for både videre skolegang, yrkesliv og framtidig deltakelse i samfunnet.

5. RESULTATER FRA INTERVJUENE

5.1 Lærerintervju

Lærerintervjuene er relatert til spørsmål om hvilke elever som velger det frivillige 10. skoleår, innhold i undervisningen, arbeidsmåter, sosialt og faglig læringsutbytte, relasjoner og den anerkjennende tilgangen til elever, og om lærernes egen vurdering av tilbudet. Et av de første spørsmålene som lærerne fikk i intervjuene var; «*hvorfor har dere valgt å arbeide med 10. klasse?*» Svaret var gjennomgående entydig;

Fordi vi er genuint opptatt av å jobbe med bare 16-åringene.

En av skolelederne fortalte at når han i forbindelse med ansettelse av nye lærere for eventuell jobb i 10. klasse, tok han de med på en rundtur i skolen og innom flere klasserom for å møte lærere og elever. Av og til ble det en lang tur og av og til en kort tur. Gjennom samtale med kandidaten og observasjon av han/hennes møte med elever, lærere og klasserom fikk skoleleder (og kandidaten selv) hurtig en forståelse for om vedkommende var på riktig sted som lærer.

5.1.1 Elevgrunnlaget

10. klasse er et utdanningstilbud for elever som etter endt grunnskole har behov for ytterligere faglig kvalifisering og avklaring av utdanningsvalg for å kunne gjennomføre ungdomsutdannelsen. Elevgrunnlaget fordelt på kjønn endres for hvert år, men i år er fordelingen ca. 50–50 på de to skolene som er med i dette utvalget. Ca. 10 % av elevmassen er fremmedspråklig. Det som kjennetegner elever som søker det frivillige 10. skoleår

er at ca. 70–80 % av elevene som starter har ikke hatt et tilfredsstillende skoleforløp gjennom folkeskolen på ulike måter. I intervjuene kommer dette fram som følger;

Her kommer de som uskrevne blad, men de har jo noe med seg i bagasjen. De mangler noen suksesser, og mange har dårlige opplevelser fra skolen. De mangler en tro på seg selv.

Lærere som har arbeidet i flere år med 10. klasse, forteller at de ser mønstre som går igjen med elever fra ulike folkeskoler ut fra hvilke skoleopplevelser elevene kommer til 10. klasse med. De bruker mye av oppstarten på skoleåret til og «*få brutt et negativt mønster*» som elevene har med seg.

I evalueringen av 10. klasseloven (Rambøll, 2003) grupperte de elever som valgte å gjennomføre det frivillige 10. skoleåret i tre grupper. Den første gruppen var elever som ga uttrykk for at de hadde søkt 10. klasse fordi de ikke viste hva de ville og hva de ellers skulle gjøre. Lærerne i dette materialet gir uttrykk for noe av det samme:

De trenger å få litt mer selvtillit og bli tryggere på sitt valg videre. For noen er målet å få tilbake lysten til å gå på skole og de vil være et sted der det ikke er mobbing.

Behovet for å få avklart videre utdanningsforløp og bli litt mer personlig og sosialt moden kjennetegner denne gruppen elever også i dag, men både lærere og elever selv gir uttrykk for at en del av dem også er her fordi de har tidligere skoleopplevelser knyttet til mobbing og det har påvirket dem sterkt i forhold til videre utdanningsløp.

Den andre gruppen til Rambøll søkte 10. klasse for å styrke deres faglige kvalifikasjoner for å stille sterkere til å kunne gjennomføre en gymnasial ungdomsutdanning. Også denne elevgruppen gir lærerne uttrykk for er en del av elevmassen ved 10. klasse; «*mange har bruk for et ekstra år*

for å heve sine karakterer.» En del av disse elevene er relativt avklarte på hva de vil videre og sosialt fungerer de bra, men de ønsker en bedre faglig kvalifisering.

Den siste gruppen til Rambøll er elever som vet hva de vil, men de skal først gå på efterskole. Dette er elever som har valgt 10. klasse for å oppleve et andreledes skoleår. Denne gruppen elever forteller ikke lærerne om, men til forskjell fra Rambølls rapport gir lærerne uttrykk for at det i størst grad er elever som både vil forbedre karakterer, men som samtidig ikke opplever at de er personlig og sosialt modne nok til å starte på en ungdomsutdanning.

Lærerne hevder i intervjuer at elever som velger å starte i 10. klasse, uansett begrunnelse, viser gjennomgående mindre frafall i senere ungdomsutdannelse enn elever som går direkte fra folkeskolen. Skolelederne og lærerne forteller at de i noen grad følger med elevene etter at de har sluttet ved skolen og gått over i ungdomsutdannelse, og de mener at det er færre av deres elever som ikke gjennomfører.

Vi møter elever innimellom og forhører oss på hvordan det går, og det ser ut til at det er flere av våre elever som fullfører ungdomsutdannelsen enn om de bare hadde gått direkte videre.

5.1.2 Innhold og arbeidsmåter i undervisningen

På begge skolenes informasjonsfoldere om hvordan de legger opp undervisningen, presiseres det at det er viktig at elevene selv velger linjer og fag de er interessert i. Det vil gjøre det lettere for dem å leve opp til de krav og forventninger skolene har til engasjement og aktiv deltakelse. 10. klasse er i stor grad lagt opp i en kombinasjon av praktiske og teoretiske fag/linjer og undervisningen er nært knyttet opp til praksis. Lærerne forteller her at;

Elevene kan få lov til å velge noe som interesserer dem og dyrke det, samtidig som de kan forbedre noen kunnskapsfag. Det blir en annen måte å gå på skole på. Mange henter energien fra linjefagene til å mestre de andre fagene.

Det at skolehverdagen har en kombinasjon av teori og praksis gir elevene muligheter for å få en annen skoleerfaring enn de kanskje tidligere har hatt. De elever som har utfordringer i forhold til motivasjon for skolearbeid og viser lav arbeidsinnsats i de teoretiske fagene, viser større grad av motivasjon og arbeidsinnsats når de har denne kombinasjonene hevder lærerne.

Informasjonen fra skolens side, til elevene, om oppbyggingen og innholdet i undervisningen på de ulike linjene, er veiledende. Det vil si at lærere og elever sammen skal prege innholdet og forløpet. Resultatet blir i større grad individuelt tilrettelagt ut fra elevens evner og forutsetninger. Lærerne begrunner dette på følgende måte:

De lærer det de har bruk for å lære. Noen har bruk for å lære å komme til timen og behandle andre med respekt. Noen har bruk for å lære å konsentrere seg. Andre trenger å bli dyktigere på faglige områder. På den måten er det veldig individuelt.

10. klasse tar i bruk ulike arbeidsmåter både i de obligatoriske fagene, de valgfrie linjene/fagene og i forbindelse med brobygging/praksis. Elevgrunnlaget viser en stor variasjon med hensyn til faglig, sosial og personlig læring og utvikling, og det krever at lærerne i stor grad evner å ta i bruk ulike metoder.

Generelt sett legges det opp til varierte arbeidsmåter som individuelt arbeid, gruppe og prosjektarbeid, pc og smartboards, kooperativ learning og hvor denne samarbeidslæringen er helt sentral.

Det er så mye forskjellig som virker. Og virker det ikke prøver vi noe annet.

5.1.3 Sosial utvikling og faglig læringsutbytte

Mange av elevene som velger å gjennomføre det frivillige 10. skoleår gir uttrykk for at valget er tatt blant annet ut fra ønske om å utvikle seg faglig, sosialt og personlig noe som sitatene fra lærerintervjuene også viser;

Jeg kan ikke forestille meg hva som hva som hadde skjedd med disse elevene uten dette skoleåret. De er så usikre på seg selv og hva de skal. Alle trenger suksess i livet. Vi får brutt et negativt mønster. De får større selvtillit og en større faglig ballast.

Intervjuene ble foretatt i oktober 2010 ca. tre måneder etter skolestart. På den korte tiden hadde de jobbet intenst med elevene både personlig, sosialt og faglig. De har møter med elevene jevnlig ut fra den enkeltes utfordringer. De lager en plan for arbeidet med utgangspunkt i det eleven, læreren og foreldrene sammen mener det trengs å arbeide med. Arbeidet med å etablere gode sosiale fellesskap samtidig som de arbeidet med elevene på det personlige planet er det de bruker mest tid på. De har et sterkt fokus på elevenes styrker, det de kan, samtidig som de tar fatt i de utfordringene eleven også har faglig, sosialt og personlig. Det å skape sterke klassefellesskap er et fundament for arbeidet på det personlige plan. Det å høre til og bety noe er avgjørende viktig.

Elevene skal arbeide mye sammen, lære av hverandre og på denne måten bidra til å utvikle ansvar, anerkjennelse og respekt. Vi jobber med hele mennesket.

Lærerne opplever også at elevene både får og tar nye roller når de starter i 10. klasse. De får en ny mulighet. Dette gir også elevene selv uttrykk for. Men, noen elever trenger hjelp til å bryte gamle mønstre og få tro på at de er noen og kan noe. Som en lærer og en elev sier;

De blir overrasket av å bli tatt på alvor, at de blir lyttet til og faktisk sett av lærere.

Her opplever vi elever at lærerne ser at vi forstår voksenspråket.

Det er stor spredning i det faglige nivå blant elevene når de starter opp i 10. klasse. Lærerne opplever dette som en utfordring, men ikke som et problem. En av intensjonene i 10. klasse er å legge til rette undervisningen mer individuelt og med utgangspunkt i elevens utdanningsplan. Det medfører at undervisningen blir differensiert på en slik måte at elevene arbeider med oppgaver ut fra det faglige nivået de er på, men innenfor rammene av fellesskapet i klassen. Variasjon i arbeidsmåter blir gjort med utgangspunkt i hva som gir best læring for elevene. De kvantitative resultatene viser at elever i 10. klasser hever karakterene i løpet av dette året.

Fra den ene enden av skalaen til den andre. I samme klasse kan vi ha noen som løser matteoppgaver på videregående nivå og noen som bokstavelig talt ikke kan regne.

De blomstrer som mennesker derfor får de gode karakterer i dansk. Mye skjer faglig fordi de får selvtillit i en situasjon som de tar med seg til en annen.

Lærerne opplever etter kort tid en relativt høyere grad av motivasjon og arbeidsinnsats hos elevene. Motivasjon og arbeidsinnsats er relativt avgjørende for den utvikling og det læringsutbytte elevene får (Nordahl m. fl., 2010). Dette kan nok i stor grad henge sammen med hvordan 10. klasse er organisert, at lærerne er genuint opptatt av elevgruppen, lærernes relasjon til elevene, arbeidet med fellesskapet osv.

Vi gjør det meste av arbeidet her på skolen. Vi har noen større innleveringer, men det er lite daglige lekser. Vi vil vekk fra at de skal gjøre læreren tilfreds. De skal gjøre seg selv tilfreds.

Lærerne var veldig bevisste på sin rolle som klasseledere og fremsto som tydelige og forutsigbare i undervisningssituasjonen. De var klare på hva som var målet med timen, de hadde en tydelig struktur på undervisningen

og varierte arbeidsformene med utgangspunkt i elevenes læring. Det å få kunnskap og erfaring i å arbeide med bare 16-åringer opplevde de som en styrke i deres læring.

Vi kan konsentrere oss fullt og helt om denne aldersgruppen og de utfordringer som de har. Vi kan fokusere på den enkelte elev fordi vi er her hele tiden. Vi skal ikke ha andre klasser i andre årganger og der gir oss etter hvert en unik kunnskap om denne ungdomsgruppen.

Dette gir også elevene uttrykk for er en styrke ved lærerne i 10. klasse. Som en av elevene sa; «vi slipper å ha en lærer som er sur for noe som skjedde i undervisningen han hadde i 5. klasse, timen før vår.» Lærerne sa at det å slippe å undervise elever på flere ulike trinn, noe som krever ulik «mental» forberedelse, var en viktig faktor.

5.1.4 Anerkjennende tilnærming til elever

For at det pedagogiske arbeidet skal kunne lykkes i en hver skole fordrer det blant annet at lærere etablerer en positiv relasjon til elevene. Nordenbo (2008) hevder at det er tre faktorer som er av avgjørende betydning for elevenes faglige og sosiale læringsutbytte; lærerens relasjonskompetanse, lederkompetanse og fag/fagdidaktisk kompetanse. En lærer kan ikke utelate en av disse faktorene, da vil ikke læringsutbytte bli realisert. Det er heller ikke uten grunn at det er relasjonskompetansen som kommer først, uten at den er etablert vil en ikke ha mulighet til å fungere som en tydelig og forutsigbar leder i et klasserom eller kunne utøve faget. Anerkjennelse betyr bekreftelse og handler om å gi bekreftelse til den andres opplevelse av verden (Linder, 2010). Lærerne i 10. klasse var veldig bevisst dette.

Det er viktig å se hver enkelt og å bekrefte dem. Man må være anerkjennende og kunne bruke for eksempel guttenes energi til noe positivt.

Den anerkjennende tilgangen til elever kommer til uttrykk ved at lærerne i stor grad ser den enkelte elev, prater og lytter til dem, opptrer rolig i situasjoner med høy temperatur og håndterer konflikter på en god måte. Lærerne byr på seg selv og fremstår som trygge og tydelige voksne. Å klare å gå inn i en opphetet situasjon og by på forståelse og hjelp, isteden for å kjeft, gir meget gode resultater.

Når en elev viser en aggressiv atferd i en situasjon sier jeg rolig til han; det her er ikke bra, dette skal vi finne ut av og jeg skal hjelpe til med det.

Jeg har noen forventninger og krav. Det er viktig å være bestemt, men kjærlig. Det er viktig å vise at det er jeg som bestemmer, men en må ha en åpenhet.

En del av elevene som starter i 10. klasse viser til tider en atferd som ikke er forenelig med verken god faglig, sosial eller personlig utvikling. Som de kvantitative resultatene (se Kap 4) forteller, så viser elevene i 10. klasse mindre atferdsrelaterte problemer enn elever i 9. klasse. De opplever mer sosial deltagelse mellom elevene, elevene får en ny sosial rolle og flere nære vennskap, og dette gir seg uttrykk i mindre atferdsproblemer. Som eksempelet ovenfor viser har nok også den anerkjennende tilgangen til elevene fra lærernes side en stor betydning også.

Vi ber heller eleven om å gå ut hvis det blir bråk i stedet for å skjelle ut noen. Og så kan vi heller snakke med eleven etter timen. Viser de en atferd som sier at de ikke har lyst til å være her spør vi dem om de vil være her eller ikke. De må ta et valg.

10. klasse er frivillig og det gjør det til slutt mulig å stille krav til at elevene må ta valget om å fortsette på skolen eller finne et annet undervisningstilbud. Elevene snakker også om dette og sier: «dette er min siste sjanse og den vil jeg ikke kaste bort.» Et slikt ultimatum har nødvendigvis en innvirkning på atferden, men det er i større grad måten lærerne

fremstår i møte med elevene, måten undervisningen er lagt opp og arbeidet med elever innenfor fellesskapet som er av betydning for at de fleste faktisk velger å bli og etter hvert viser en adekvat atferd.

Skole–hjem–samarbeidet i 10. klasse blir gjennomført som ellers i folkeskolen med foreldreorienteringsmøter og individuelle skole–hjem–samtaler. Her blir foreldrene invitert til å delta i en dialog om skolen, aktivitetene og elevenes utbytte faglig, sosialt og personlig. Foreldrene gir gjennom skolens årsberetning uttrykk for at «det har vært en gjennomgående stor tilfredshet med tilbudet.»

Lærerne gir også uttrykk for at samarbeidet med hjemmet fungerer veldig bra. Det er lite eller ingen konflikter, men de opplever at foreldrenes ønske om samarbeid varierer fra familie til familie. Felles for dem alle er likevel en tilfredshet med at skolen hurtig tar kontakt med hjemmet ved for eksempel fravær.

Noen foreldre ønsker et tett samarbeid med skolen og andre ønsker ikke det. Det er noe ulikt, men de setter pris på at vi ringer hjem når eleven ikke møter på skolen. Vi opplever ikke konflikter med foreldrene.

5.1.5 Læreres vurdering av det 10. skoleår

I den siste delen av intervjuet ga lærerne en vurdering av det 10. skoleåret og forteller blant annet om hva som kreves for å kunne fungere som lærer på en slik skole:

Man skal være en spesiell slags lærer for å være her. Hvis man ikke er opptatt av relasjoner og å finne elevenes styrke skal man ikke være her. Det pedagogiske og sosiale er innfallsvinkelen til det faglige.

De var opptatt av elevens læring og utvikling og hvordan de kunne bidra i det arbeidet. Lærerne er også organisert i team. Hver klasse har sitt faste sett av lærere som sammen deler på og samarbeider om alt vedrørende

elevenes faglige, sosiale og personlige læring og utvikling. Det å arbeide i team og ut fra prinsippet om samarbeidslæring knyttet til elevenes arbeid er et bevisst valg som arbeidsform i 10. klasse. Det kan oppleves utfordrende for lærere, men som de her sier: «*da arbeider du ikke i 10. klasse, men på et annet trinn.*»

I hvilken grad opplever lærerne at de lykkes i arbeidet? Lærerne gir først og fremst uttrykk for at det ikke finnes noen entydig mønster, de arbeider med individer som har individuelle historier. Det er store variasjoner. Men de ser at det skjer mye faglig, karakterene viser det. Sosialt og personlig opplever de at elever får mer selvtillit, blir tryggere i seg selv, de tar større ansvar, er mer selvstendige og problemløsende og mange får et klarere bilde på hva de ønsker av videre ungdomsutdanning.

De rykker på flere områder, de forbedrer seg i forhold til sine egne arbeidsmetoder og refleksjon, initiativ og selvstendighet. Det er veldig individuelt hvem vi lykkes med fordi det er individuelle historier. Men vi ser dem jo også som individer.

Når 70–80 % av elevene som starter i 10. klasse kommer med dårlige skoleopplevelser, vil et slikt frivillig år kunne bidra positivt faglig, sosialt og personlig for mange elever. Men som lærerne også sier, det er noen elever som fortsatt sliter og har det vanskelig også etter 10. klasse;

En del vil ha problemer med å komme videre. Men statistikken viser at de klarer seg bedre etter at de er ferdig her og det de har lært kan ingen ta fra dem. Det viktigste er at man kan velge å bli til noe eller å bli til noen. Jeg tror man må bli til noen før man kan realisere og bli til noe.

5.2 Elevintervjuer

Elevene fikk spørsmål knyttet til hvorfor de hadde valgt et 10. skoleår, relasjoner knyttet til medelever og lærere, innhold i undervisningen, arbeidsmåter og læringsutbytte. Spennet i elevenes uttalelser er ikke

særlig stort, men det handler om nyanser. Ser en på lærernes uttalelser i forhold til samme temaer finner en igjen mange uttalelser som er i samsvar med elevenes svar.

5.2.1 Elevens valg og begrunnelse

Elevene er nokså entydige i sine begrunnelser for hvorfor de har valgt 10. klasse. Rambørrapporten (2003) viste at det var særlig tre hovedgrupper som ønsket å ta et 10. skoleår. De som ikke visste hva de ville, de som ville styrke det faglige og de som ønsket et annerledes skoleår. Intervjuene med elevene i denne undersøkelsen viser at det er en kombinasjon av de to første gruppene disse elevene i hovedsak hører inn under. Mange av svarene dreier seg om at de var skoletrøtte og ønsket et år for å bli mer motivert til å fortsette på skolen. De ønsket å forbedre karakterene sine for å kunne stå sterkere i valget av videre utdanning. Flere av elevene snakket om et år ekstra for å bli mer modne og kunne ta et valg som ble riktig for dem.

Jeg tenker også mer over det, for å få bedre karakterer og å møte nye mennesker. En blir litt mer moden, for å si det sånn.

Jeg går her for å bli mer motivert for å gå på gymnasiet og for å få bedre karakterer.

Jeg vil gjerne bli bedre faglig, og fordi jeg ikke visste hva jeg ville så tok jeg 10. klasse liksom for å avklare hva jeg ville og for å få bedre karakterer.

Det er den beste beslutningen jeg har tatt på lenge, det å velge å gå her, virkelig.

Elevene sier at fordi dette er et frivillig år så er de mer engasjerte enn de var i 9. klasse, fordi dette har de jo valgt selv. Det er opp til dem om de vil bli eller om de vil slutte. Har de en oppførsel som skolen ikke aksepterer kan de bli veiledet inn i noe annet. Men elevene sier at det er deres eget

valg. Ingen sa at de hadde valgt dette for å ta en pause eller et hvileår. Felles for de elevene vi snakket med er at de har valgt dette for å bli bedre på et eller flere områder, faglig, sosialt eller begge deler.

Elevene gir også uttrykk for at det å velge det frivillige 10. skoleåret ikke medfører en stigmatisering fra elever ved andre skoler. Det å velge et slikt år har vært naturlig i Danmark i mange år, og i dag velger ca. 50 % av elever som går ut 9. klasse det frivillige 10. skoleåret.

Det er få venner som har reagert fordi jeg har valgt å starte i 10. klasse, men det finnes nok noen fordommer, spesielt fra de i gymnasiet, men de vet ikke noe om hvordan det er her.

5.2.2 Innhold og arbeidsmåter i undervisningen

I intervjuene sier elevene at det som gjør denne skolen annerledes er linjene og de mulighetene de gir. Det gir mulighet til å fordype seg i interesser en har og samtidig kunne forbedre karakterene sine. Det er en blanding av teori og praksis som passer for mange av disse elevene. Noen har valgt kun gymnasiefag som linjefag med den begrunnelse at de tenker at det kanskje hadde blitt for vanskelig å gå rett til gymnasiet, men ønsker et år der de kan forbedre fag og forberede seg til gymnasiet.

Det som er fint på denne skolen er at det er forskjellige linjer.

Vi arbeider bedre nå, det er morsommere her enn i det 9. året. Der var vi mer likeglade synes jeg. Vi var der bare fordi det var noe vi skulle.

Elevene opplever stor variasjon i arbeidsmetoder. De liker balansen mellom teori og praktisk læring gjennom turer og opplevelser. Skolen praktiserer ulike arbeidsmetoder blant annet samarbeidslæring og det avspeiler seg i elevenes utsagn. De er vant til å jobbe sammen og de synes at det fungerer bra.

En som kanskje er litt bedre sitter sammen med en som kanskje ikke er så god, så sitter de og hjelper hverandre. Slik er det i hvert fall i vår klasse. De flinke lærer også mye fordi de må forklare hvordan de skal gjøre det.

5.2.3 Sosial utvikling og faglig læringsutbytte

Den sosiale delen av dette tilbudet framheves av flere av elevene. Mange har med seg en mobbehistorie og har hatt det svært vanskelig i tidligere skolegang. Her opplever de for første gang på mange år at det ikke er mobbing, men at en blir respektert for den en er.

Jeg har hatt riktig, riktig mange problemer med mobbing. Det endte i 9. klasse med at lillebroren min fikk bank fordi jeg ble mobbet. Og alt det har jeg sluppet her, og det er riktig deilig. Folk behandler en som en er.

Man respekterer hverandre her. Det er som om vi har kommet over det med mobbing.

Den kvantitative undersøkelsen i Kap. 4 viser også en særlig positiv utvikling i forhold til mobbing når en sammenligner 9. klasse og 10. klasse. Dette er elevenes utsagn om hvordan de opplever mobbing og sier mye om hvordan de opplever relasjoner i det 10. skoleår, om hvordan de har det seg imellom og hvordan relasjonen til læreren er. Det betyr også at noen legger til rette for et læringsmiljø som ikke aksepterer mobbing. Vi vet at det sosiale også har stor effekt på faglig læring.

Elevene viser til at de får bedre hjelp i 10. klasse. De sier at fagene blir presentert på en annen måte som gjør det enklere å forstå. Eleven føler at de får hjelp på sitt nivå og får oppgaver som de mestrer og lærer noe av. Noen sier at de får tettet noen hull fra 7., 8. og 9. klasse. Hull de fikk enten fordi de hadde stort fravær eller fordi undervisningen ikke var tilpasset deres nivå. Her har lærerne mer tid til dem og den kvantitative undersøkelsen i kap.4 viser at de har forbedret karakterene sine.

Så kom jeg hit og det går utrolig mye bedre. Jeg får høyere karakterer og det får jeg fordi jeg får ordentlig hjelp, det fikk jeg ikke før.

Jeg var ikke så mye på skolen, jeg gadd ikke å gjøre lekser.

Flere av elevene sier at de ikke gjorde lekser før og heller ikke viste særlig innsats i timene i 9. klasse. Leksene de får her handler mer om større innleveringer enn daglige lekser, litt forskjell på hvilken linje de går. Elevene sier at her gjør de lekser. De sier de vil bruke tiden til noe fornuftig og de er her så kort tid.

5.2.4 Relasjoner til lærer og medelever

Elevene sier de har et godt forhold til lærerne sine. Lærerne oppleves som tydelige og har klare forventninger til dem. Elevene føler at de blir behandlet som unge voksne og blir tatt på alvor. Dette sier også lærerne noe om i sine svar. De tar elevene på alvor. Det vitner om en gjensidig respekt og anerkjennelse for hverandre. Elevene føler at de har nære og jevnlig samtaler med kontaktlærer og at de kan ta opp de problemene de har. Enten det er på skolen eller hjemme. Flere av elevene sier at de tror at det gode forholdet til lærerne kan skyldes at disse lærerne bare har denne aldersgruppen og kan konsentrere seg om dem. De slipper å ta med seg utfordringer fra andre trinn inn i arbeidet med 10. klasse og det opplever elevene som positivt. Lærerne snakker til dem som om de er nesten voksne. Elevene føler at de får være med å bestemme og at de får ansvar og tar ansvar.

Vi kan snakke med kontaktlærer om problemer og også om problemer hjemme.

Jeg synes lærerne forsøker å lære oss å kjenne og å se hvem vi er og hvem vi er sammen med. Hvordan vi kan lære best bruker de også mye tid på.

De behandler oss som vi går i 10. klasse og vi kjenner at vi er blitt eldre og kan forstå voksenspråket.

Elevene har funnet mange nye venner og det er et godt sosialt miljø ved skolene. En snakket om et «kanonsamhold» i klassen og at alle snakker med alle. Det er ingen som blir sittende alene hvis de ikke vil. Skolen «rister» elevene sammen ved å jobbe intenst med relasjoner de første ukene, der en må forholde seg til nye hele tiden. Dette er det de kaller et «introforløp» og elevene føler at skolen på den måten hjelper dem med å lære både elevene og lærerne bedre å kjenne.

5.2.5 Elevens vurdering av 10. skoleår

Elevene opplever tilbudet som «fedt». Ingen av elevene kunne peke på noe de mente var utilfredsstillende eller kunne si at de var misfornøyde med noe. Flere sa noe om at hvordan de hadde det kom an på en selv også, og at det er et frivillig tilbud. En kunne velge selv om en ville gå her eller en kunne risikere å bli bedt om å slutte hvis en ikke fulgte reglene.

Det er en god skole å være på, det er et godt miljø.

Særlig framhevet de at det er trygt, fritt for mobbing og at en blir respektert for den en er. Elevene var veldig klare på at dette tilbudet må være lokalisert til et annet sted enn skolen de gikk på i 9. klasse. De mente at her fikk de en helt ny start og en ny rolle uten de lærerne som kjente dem fra før. Her kunne de få nye venner og fikk muligheten til å gjøre ting på en litt annen måte. En av elevene sa det ganske sterkt: «*Dette er min siste sjanse.*» Hvis tilbudet skulle ha vært på samme sted ville de sannsynligvis møtt de samme lærerne og de samme elevene som tidligere og det hadde neppe vært noen ny sjanse.

Det er bra å komme til et sted der det ikke er små barn. En føler seg større på en annerledes måte. Jeg er på et annet sted hvor jeg har lyst til å være, – og en får nye venner og lærere.

Det må være på et annet sted!

Elevene liker seg i 10. klasse og synes de har et godt tilbud. Noen av elevene framhevet praksis og brobygging som positive muligheter for å finne veien videre, mens andre mente muligheten til å forbedre seg i skolefagene var det som var bra. Flere av elevenes uttalelser viser til en følelse av å bli sett og anerkjent både i forhold til lærere og medelever.

En får mange nye venner her.

Her kan du være den du er.

På spørsmål om elevene ville anbefale et slikt år for yngre elever som i løpet av dette året står overfor valg av ungdomsutdanning svarer de;

Ja, i aller høyeste grad vil jeg anbefale 10. klasse for andre elever som ikke helt vet hva de vil. Du kan jo også gå over i gymnasiet eller erhvervsutdanningen i løpet av dette året dersom du er klar for det også.

Å gå i 10. klasse er «fedt» ikke noe er utilfredsstillende.

5.3 Oppsummering kvalitative data

Intervjuene viser høy grad sammenfallende opplevelser av det frivillige 10. skoleåret blant lærere og elever. Elever som velger dette året gjør det i stor grad ut fra ønske om å bli tryggere i forhold til valg av videre ungdomsutdanning og eller en bedre faglig kvalifisering. Kombinasjonen av teori og praktisk undervisning, de obligatoriske fagene og de valgfrie linjefagene og ikke minst brobyggingen, opplever de som avgjørende faktorer i dette arbeidet. Mange elever kommer med negative skoleerfaringer og opplever etter relativt kort tid å endre det negative mønsteret. Spesielt fravær av mobbing og i stor grad opplevelse av å høre til og bli møtt for den du er som menneske, blir fremhevet av mange.

Relasjonen lærer–elev og elevrelasjoner er et område som det blir arbeidet veldig mye med. Elevene opplever å møte lærere som ser dem, som tar dem på alvor som «*nesten voksne*», som har tid og ønsker å hjelpe til

i de prosesser eleven går gjennom. Det er ikke alle lærere som passer til å undervise her, så flere av lærerne, du må være genuint opptatt av denne aldergruppen.

De får ansvar og de tar ansvar både i forhold til seg selv og sine medelever. I løpet av «intro» ukene blir det arbeidet intens med å utvikle gode fellesskap og hvor elevene opplever å høre til. De må bli kjent med nye elever hele tiden. Mange av de som velger 10. klasse, starter ikke opp sammen med venner fra folkeskolen, flere forteller at de ikke kjente noen, men har fått mange nye venner. Arbeidet med fellesskaper har resultert i «kanonsamhold» i klassene og som en av elevene sa i intervjuet; «*det er for første gang kjedelig å være syk.*»

Eleven opplever en undervisning som variert og differensiert slik at de har mulighet for å mestre og som igjen gir en høyere grad av motivasjon. De opplever at de lærer mer og timene blir brukt bedre enn tidligere, og det igjen resulterer i at de på relativt kort tid har fått tettet faglige hull. Elevene er med og planlegger deler av innholdet i undervisningen og gjennom sin egen utdanningsplan faktisk opplever reell elevmedvirkning. Det sterke fokuset på samarbeidslæring er sterkt knyttet til den personlige utviklingen innenfor rammen av fellesskapet. «Du må bli noen før du blir noe» og det skjer i et faglig og sosialt fellesskap.

Selv om dette året er frivillig, stilles det krav til elevene både sosialt og faglig. De møter lærere som har tydelige forventninger til dem og som sier at «her er det rom for alle, men ikke alt». Uakseptabel atferd blir det tatt tak i, men på en måte som gjør at elevene klarer å endre gamle negative mønstre. Men, det er et frivillig skoleår og elever kan bli veiledet over i andre ungdomsutdannelse.

Det å plassere 10. klasse utenfor den ordinære folkeskolen, i egne sentra eller sammen med de andre ungdomsutdannelsene er avgjørende viktig, gir både elever og lærere uttrykk for. Elevene møter lærere som ønsker å jobbe med denne aldersgruppen, som er dedikerte til jobben. De får en ny start i omgivelser som ikke er preget av tidligere skoleopplevelser og de gir uttrykk for at mye har skjedd med dem både faglig, sosialt og personlig på de tre månedene som hadde gått da intervjuene ble foretatt.

6. KONKLUSJONER OG VURDERINGER

I dette kapitlet vil vi forsøke å trekke noen konklusjoner fra de kvalitative og kvantitative dataene vi har om det frivillige 10. klasses tilbudet i Danmark, og vi vil videre vurdere disse funnene inn i en norsk sammenheng. Utgangspunktet for konklusjonene og vurderingene er først og fremst problemstillingene for denne evalueringen slik de er formulert i innledningskapitlet.

6.1 Hovedkonklusjoner ut fra problemstillingene

6.1.1 Hvilke elever velger 10. klasses tilbudet?

Et sentralt forskningsspørsmål har vært knyttet til elevgrunnlaget i 10. klasses tilbudet i Danmark. Det vil si hvilke elever er det som velger det frivillige 10. skoleåret. De bakgrunnsvariablene vi har data på viser at heterogeniteten i elevgruppen er relativt stor forstått som at det er relativt stor variasjon mellom elevene innenfor flere variabelområder. Det er både elever med god skolefaglig kompetanse og det er elever som har lavt kompetansenivå i sentrale skolefag. Selv om gjennomsnittskarakterene for de elevene som starter i 10. klasse er lavere enn snittet av alle elever som går ut av 9. klasse, så er det også elever med et godt karaktergrunnlag som starter i 9. klasse. Videre er det elever som har hatt det relativt vanskelig både sosialt og personlig i folkeskolen samtidig som det også er elever med et godt sosialt nettverk. Lærerne understreker imidlertid at de fleste elevene har en viss bagasje med seg når de starter i 10. klasse, så det er klart større utfordringer i elevmassen enn det er generelt i et ungdomsskull.

Denne relative variasjonen mellom elevene sikres først og fremst ved at ca. 50 % av de elevene som går ut av 9. klasse i Danmark velger et frivillig 10. skoleår. Det kan i stor grad betraktes som normalt å ta dette frivillige skoleåret enten som et 10. klasses tilbud eller i en efterskole. Dette bekreftes også av elevene som gjennom intervjuene uttrykker at de ikke opplever seg stigmatisert som ungdommer fordi de velger 10. klasse.

Variasjonen mellom elevene må betraktes som en viktig faktor i forhold til hvordan 10. klasses tilbudet fungerer. Den sikrer at relativt sett svake elever har noen sterke elever å strekke seg etter, og variasjonen gir god mulighet for samarbeidslæring, noe flere av 10. klasses tilbudene benytter seg av. Videre gir variasjonen mellom elevene også gode muligheter for at alle skal kunne få etablert nye vennskap. Det vektlegges også av lærerne at det er viktig å ha en heterogen elevgruppe, for da lettere vil ha noen elever å spille på.

Motsatt ville et 10. klasses tilbud med en homogen skolefaglig svært svak elevgruppe med også andre sosiale og atferdsmessige problemer lett kunne bidratt negativt i forhold til læring og utvikling. Da ville det vært dårlig med positive rollemodeller, og faren for stigmatisering og marginalisering fra andre jevnaldrende ungdommer ville vært stor.

6.1.2 Hvordan går det med elevene i det videre utdanningsløpet?

Det har vært svært vanskelig å finne statistikk på nasjonalt nivå i Danmark som kan dokumentere hvordan elevene fra 10. klasse gjør det videre i utdanningssystemet. Vi kan derfor ikke helt sikkert si hvor mange av disse elevene som gjennomfører en ungdomsutdanning (videregående opplæring). Men i intervjuene uttrykker lærere og skoleledere at det går bra med elevene. De forteller at flertallet klarer en ungdomsutdanning i form av gymnasiet eller en ervervsutdanning. Den statistikken vi har funnet fram til viser også at 96 % av 10. klassingene starter på en ungdomsutdanning.

Videre viser forskningen at elever som har gjennomført 10 skoleår blir før ferdig med en ungdomsutdanning enn elever som går direkte fra 9. klasse og inn i ungdomsutdannelsen (Jensen og Nielsen, 2010). Ved en av skolene vi gjennomførte intervjuer ble det formidlet at i denne relativt store kommunen var andelen elever fra 10. klasse som gjennomførte en ungdomsutdanning høyere enn andelen av elever som startet ungdomsutdanning rett fra 9. klasse.

Disse funnene og uttalelsene indikerer at 10. klassetilbudet bidrar positivt til gjennomføring av ungdomsutdanning, og at flertallet av elever får kompetansegivende utdanning. Dette til tross for at elevene har et karaktersnitt fra 9. klasse som skulle indikere at de får problemer med å ta en ungdomsutdanning. I Norge er sannsynligheten for å få kompetanse i videregående opplæring mindre enn 50 % når karaktersnittet fra ungdomsskolen er 3 eller lavere. Nettopp denne elevgruppen finner vi mange av i 10. klassetilbudet i Danmark.

6.1.3 Det sosiale og faglige læringsutbyttet

En av problemstillingene i evalueringen er knyttet til hvilket læringsutbytte elevene har og hvordan deres generelle situasjon i 10. klasse er. Vi har i de kvantitative resultatene dokumentert at det skolefaglige læringsutbyttet i dansk, matematikk og engelsk blir bedre gjennom 10. klasse. Karakterene går opp til tross for at kravene også blir høyere. Slik sett står flertallet av 10. klasseelever bedre rustet til å klare de faglige kravene i den videre ungdomsutdannelsen enn de ville gjort om de gikk direkte til ungdomsutdanning fra 9. klasse. Disse funnene i det kvantitative materialet støttes også av både lærer- og elevintervjuer. Lærerne uttrykker tydelig at elevene forbedrer seg når det gjelder kunnskaper og ferdigheter i skolefagene. Elevene får en bedre selvtillit gjennom dette skoleåret som får betydning for både motivasjon og læring i skolefagene. Lærerne forteller at mange elever bryter negative mønstre som gir dem positiv mestring i fagene og dermed styrket motivasjon. Elevene formidler også klart at de får bedre karakterer og at de arbeider bedre enn det de har gjort i tidligere skolegang.

Kartleggingsundersøkelsen viser videre en bedre sosial kompetanse blant elevene enn det vi finner i tilsvarende elevgruppe. 9. klasse. Dette gjelder i forhold til både tilpasning, samarbeid, selvhjelp og selvkontroll. Sosial kompetanse er både noe du har og noe du viser. Det betyr at noen elever kan ha høyere sosial kompetanse enn det de viser i bestemte situasjoner. Dette kan indikere at en del elever velger å vise en mer positiv sosial kompetanse i 10. klasse enn det de har gjort tidligere i skolen. Dette er i samsvar med at vi finner klart mindre atferdsproblemer blant elevene, og ikke minst en betydelig reduksjon i mobbing.

I intervjuene av elevene uttrykker også de veldig tydelig at det er svært lite mobbing i 10. klasse. De formidler at stort sett alle har venner, og at de er opptatt av å bli kjent og ta vare på hverandre. Det sosiale fellesskapet mellom elevene står sterkt og elevene får nødvendigvis positive sosial erfaringer som øker deres kompetanse. Lærerne formidler også at det er lite konflikter mellom elevene, og at mange elever har flott sosial utvikling. I dette ligger den dannelse som foregår i et slikt skoleår. Elevene får ikke bare noe bedre skolefaglige prestasjoner, de dannes også som mennesker i løpet av dette skoleåret. Lærerne formidler sterkt betydningen av at elevene skulle utvikle seg som individer og mennesker og resultatene viser at elevene faktisk gjør det.

6.1.4 Kjennetegn ved innholdet i tilbudet

En tredje problemstilling er knyttet til hva som kjennetegner det pedagogiske innholdet i dette frivillige 10. klassetilbudet og hvilke erfaringer elever og lærere har med det. Gjennom kartleggingsundersøkelsen og ikke minst intervjuene framstår det noen helt sentrale trekk ved innholdet i 10. klassetilbudet:

En inkluderende, differensiert og strukturert undervisning

Lærerne formidler at de legger stor vekt på å differensiere undervisningen til elevens ulike forutsetninger. Dette gjelder i alle fag. Men samtidig formidler lærerne også at dette ikke gjelder organisatorisk differensiering. Det foregår svært lite organisatorisk differensiering ut fra elevens faglige nivå. Lærerne arbeider i inkluderende og heterogene elevgrupper

som de differensierer undervisningen innenfor. Undervisningen har også en tydelig struktur med tydelig oppstart av timer, klare målsettinger og strukturert gjennomføring. Denne type struktur i undervisningen er sannsynligvis nødvendig for å kunne ha en innholdsmessig differensiering av undervisningen (Nordahl m. fl., 2010).

«Her er rom til alle, men ikke til alt». Dette sitatet er fra en skoleleder og uttrykker en inkluderende holdning som vi opplevde både hos lærere og elever. Det var plass til alle elevene, samtidig som det også ble uttrykt at ikke all atferd var akseptabel. Elevene ble gitt medinnflytelse, men innenfor tydelige rammer.

En anerkjennende tilnærming til elevene

Både elevene og lærerne uttrykker at det er en gjennomgående anerkjennende tilgang til elevene. Elevene opplever å bli sett og respektert som individuelle 16-åringer. Lærerne uttrykker at de legger stor vekt på å kommunisere med elevene og de viser grunnleggende respekt for elevene. Den enkelte elev verdsettes og anerkjennes ut fra sine forutsetninger og sin bakgrunn. Tilknyttet samværet mellom elever og mellom elever og lærere er stikkordene; tillit og respekt.

I flere av lærerintervjuene ble det uttrykt at; «du må bli noen før du kan bli noe». Elevenes personlige og sosiale utvikling ble i stor grad vektlagt, og mange elever fikk styrket sin selvoppfatning etter mange nederlag i grunnskolen. Denne anerkjennende og identitetsorienterte tilnærmingen er et vesentlig kjennetegn ved 10. klasse, og noe elevene tydelig satte pris på.

En valgfri del ut fra egne interesser

En avgjørende viktig del av 10. klasse er den valgfrie delen av undervisningen hvor elevene velger fag eller linjer ut fra egne ønsker og interesser. Noen elever velger å arbeide mer med tradisjonelle skolefag, mens andre velger interesseområder som det har vært lite undervisning i tidligere i skolegangen som idrett (ballspill, fit, adventure, performance), kunstneriske og kreative fag, data, medier/journalist og mer samfunnsorienterte tema (entreprenørskap, globalinje, europalinje o.l). Disse valgfrie

temalinjene skulle velges ut fra elevens lyst og interesse. I dette lå det også en mulighet til å velge bort noe du ikke interesserte deg for. De som ikke valgte idrett slapp kroppsøving osv.

Denne valgmuligheten gir elevene muligheter til å møte noe i skolen som de selv er interessert og engasjert i. Det uttrykker en respekt for elevene, gir medbestemmelse og gjør det sannsynligvis lettere for elevene å leve opp til de krav om engasjement, aktiv deltakelse og møteplikt som skolen krever.

Felleskap står sterkt

Et framtrødende kjennetegn ved det frivillige 10. skoleåret var fellesskapsorienteringen. Lærerne vektla sterkt at elevene skulle delta aktivt i et både faglig og sosialt felleskap, og all undervisning var organisert slik at elevene i hovedsak var i de samme klassene. Tanken var at fellesskap etableres best når elever er mye sammen. Det er viktig å understreke at også det faglige fellesskapet ble vektlagt, til tross for stor faglig variasjon mellom elevene. Denne fellesskapsfølelsen ga elevene også sterkt uttrykk for. De var veldig fornøyd med å ha fått nye venner og de la vekt på at alle skulle delta sammen og ikke holdes utenfor.

Høyt faglig refleksjonsnivå og samarbeid mellom lærere

Alle lærerintervjuene gjenspeilet et høyt pedagogisk refleksjonsnivå. Dette var kjennetegnet ved relevante faglige begrunnelser for ulike valg i undervisningen og reflekterte praktiske tilnærminger til ulike elever og elevgrupper. Dessuten hadde alle lærere uavhengig av faglige bakgrunn et felles pedagogisk språk. Det var vanskelig for oss som intervjuere å forstå hvilket fag den enkelte lærer underviste i. Dette felles pedagogiske språk kombinert med høy pedagogisk bevissthet ga sannsynligvis også gode forutsetninger for et nært samarbeid mellom lærere. Disse lærerne har ikke en annen utdanning eller høyere lønn enn andre lærere i dansk folkeskole.

6.1.5 Sammenhenger mellom innhold og resultater

Den siste problemstillingen i denne evalueringen er knyttet til hvilke sammenhenger det er mellom læringsutbyttet og det pedagogiske innholdet i 10. klasse. Vi har dokumentert at elevene har et relativt godt faglig og sosialt læringsutbytte i det 10. skoleåret som forebereder de bra på den videre ungdomsutdannelsen. Innholdet i det 10. skoleår har bestemte kjennetegn relatert til valgfrihet, inkludering, struktur og differensiering av undervisning. Det er vanskelig helt entydig å dokumentere sammenhenger mellom innholdet og de positive resultatene, men det er flere forhold i datamaterialet som peker i retning av at slike sammenhenger eksisterer. Det er ganske sikkert kvaliteter ved innholdet i og organiseringen av det 10. skoleår som har sammenhenger med elevenes positive utvikling både knyttet til det sosiale og det faglige.

Lærerne og elevene peker i intervjuene begge på at endring av både det fysiske og sosiale miljøet har vært avgjørende. Nye medelever og nye lærere gir elevene en ny sosial rolle, nye muligheter og en positiv utvikling som er godt dokumentert i det kvantitative datamaterialet. Miljøskiftet framstår som en viktig forutsetning for de resultatene som oppnås.

I dette miljøskiftet ligger også muligheten for å velge temalinjer ut fra egne interesser. Det bidrar ganske sikkert til den økningen i motivasjon og engasjement som vi har dokumentert. Dette valget innebærer også muligheten til å velge bort noe som du fag eller fagområder du ikke har interesse for.

Samlet viser resultatene tilknyttet både det sosiale og faglige læringsutbytte at 10. skoleår ikke er et hvileår for umodne ungdommer. Elevene både lærer fag og utvikler seg sosialt og personlig. Dette kommer ikke av seg selv, men er et resultat av både elevenes og lærernes arbeid. De forbedrer seg og de får klare oppfatninger om hva de vil videre i livet. Lærernes anerkjennende tilgang til elevene, deres inkluderende og strukturerte undervisning og det høye refleksjonsnivået har ganske sikkert en klar sammenheng med de resultatene som oppnås.

Elevene uttrykte også at det var liten stigmatisering tilknyttet å ta et 10. skoleår. Dette har sannsynligvis en sammenheng med at det er en heterogen elevgruppe som går der. Heterogeniteten i elevgruppen må også sees som en viktig forutsetning for resultatene som oppnås.

6.2 Mulig relevans i en norsk kontekst?

I utgangspunktet er det relativt små forskjeller mellom det danske og det norske skolesystemet. Danske og norske elever skårer relativt likt på for eksempel PISA-undersøkelsen, og de har også like resultater i mer bredspektrede kartleggingsundersøkelser (Nordahl og Egelund, 2009). Ut fra dette bør det være mulig å vurdere 10. klasses tilbudet i en norsk sammenheng.

6.2.1 Et frivillig 11. skoleår i Norge?

Denne evalueringen har ikke hatt som siktemål å vurdere om et 11. skoleår bør etableres i Norge. Men de positive resultatene vi har funnet i Danmark gjør at det etter vår mening bør være naturlig å vurdere en slik etablering. Gjennomstrømningen i videregående opplæring er ikke tilfredsstillende, og det er mange ungdommer uten kompetanse fra videregående som sliter med å komme inn arbeidsmarkedet. Et frivillig 11. skoleår ville ut fra hva vi finner i Danmark, gjøre flere elever i stand til å gjennomføre videregående opplæring med enten studie eller yrkeskompetanse.

Men det er viktig å understreke at de resultatene vi finner i Danmark kommer av seg selv. Det er klare sammenhenger mellom organisering og innhold i det 10. skoleåret i Danmark og de resultatene som oppnås. Det vil si at det er en rekke betingelser som må være til stede om et frivillig 11. skoleår skulle ha noe for seg i Norge. De viktigste betingelsene og forutsetningene er:

- Tilbudet må innebære et reelt miljøskifte for elevene. Dette gjelder både det sosiale og fysiske miljø. Tilbudet må rekruttere fra flere ungdomsskolekretser og ikke være lokalisert som en fysisk del av en grunnskole.
- Det må være en relativt stor og heterogen elevmasse i det enkelte tilbud. En homogen elevmasse som kjennetegnes med lav motivasjon, svake forutsetninger for læring og mange negative erfaringer fra grunnskolen vil ikke gi ønskede resultater.
- Et 11. frivillig skoleår må inneholde en viss grad av valgfrihet. Elevene bør kunne velge temalinjer ut fra egne interesser. Omfanget av disse valgfrie fagene bør i fra erfaringene i Danmark være om mot to dager i uken.
- Hoveddelen i tilbudet bør være obligatoriske fag og undervisning i disse. Ut fra erfaringene i videregående opplæring er det først og fremst fagene norsk, matematikk og engelsk som peker seg ut som obligatoriske.
- Et frivillig 11. skoleår må ha lærere med høy real kompetanse relatert til å undervise denne elevgruppen. Lærerne må synliggjøre og være opptatt av både fagene og elevenes mer sosiale og personlige utvikling.
- Det må etableres klare nasjonale føringer tilknyttet organisering og innhold i et 11. skoleår.

Det som kunne vært en mulighet er å prøve ut et frivillig 11. skoleår i noen få kommuner ut fra noen av de betingelsene som er beskrevet ovenfor. Dette ville gi erfaringer som kunne bidra til å tilpasse et slikt tilbud til norske forhold.

Et sentralt spørsmål vil selvsagt være den ekstra økonomiske kostnaden dette ville være i skolesektoren. Lærertettheten i det 10. klasses tilbudet i Danmark er i hovedsak helt lik den vi finne i den danske folkeskolen, slik at det vil være en betydelig økonomisk innsats. Den økonomiske

innsatsen bør imidlertid også vurderes i et samfunnsperspektiv. Hvis et frivillig 11. skoleår kunne føre til at flere ungdommer får kompetanse i videregående opplæring, så kan det føre til en samfunnsøkonomisk gevinst av et slikt tilbud. Ut fra våre intervjuer av elever er det ganske sikkert en menneskelig/human gevinst gjennom styrket identitet og selvopfatning som ikke kan beregnes økonomisk.

6.2.2 Hva kan grunnopplæringen lære av det 10. skoleåret i Danmark?

Ut over den direkte mulige relevansen tilknyttet å etablere et frivillig 11. skoleår i Norge, er det også interessant å vurdere om det finnes pedagogiske tilnærminger i 10. klasse som har overføringsverdi til spesielt ungdomstrinnet og videregående opplæring. Elevgruppen i dette frivillige 10. skoleåret finnes både på ungdomsskole og i videregående, og det er etter vår mening flere kjennetegn ved den pedagogiske praksisen som har stor relevans.

Det var relativt mange sterke historier vi fikk høre fra elevene tilknyttet deres opplevelser og erfaringer fra den danske folkeskolen. Opplevelser og erfaringer som helt klart har redusert disse elevenes muligheter for faglig læring og sosial utvikling gjennom skolegangen. Disse elevene uttrykker at de gjennom 10. klasse har fått helt nye og positive erfaringer, en annen sosial rolle, nye venner, økt motivasjon og lignende. Disse erfaringene har helt klart sammenheng med innholdet i 10. klasse, og det er flere elementer i dette innholdet som kan være viktig kvaliteten på grunnopplæringen i Norge.

- Den grunnleggende anerkjennende tilnærming til elevene er ganske sikkert positiv for elevens personlige utvikling, motivasjon og faglige læring. Lærerne møter elevene med en respekt og tillit til dem, og med en oppriktig interesse for hver elev. En slik direkte anerkjennelse er det en del elever i norsk grunnopplæring som ikke opplever (Mausethagen og Kostøl, 2009; Nordahl og Haustatter, 2009). Lærertettheten i 10. klasses tilbudet er ikke bedre enn i norsk grunnopplæring, så dette kan blant annet handle om lærernes kommunikasjonsferdigheter og elevsyn.

- Betydningen av fellesskapet i 10. klasse blir framhevet sterkt av både elever, lærere og skoleledere. Elevene er inkludert i et faglig og sosialt fellesskap der det understrekes at alle elever har ansvar for både egen andres læring og undervisning. Selv om elevene blir møtt som enkeltindivider, så blir det gjort innenfor rammen av et fellesskap. Utviklingen av arbeidsplansprinsipper, ansvar for egen læring og individuelle valgmuligheter kan ha redusert fokuset på fellesskapet i norsk grunnopplæring.
- Dette frivillige skoleåret i Danmark kjennetegnes av en god avveining i forholdet mellom de identitetsdannende og de direkte faglige oppgavene i skolen. Elevene gis muligheter for å dyktiggjøre seg både faglig, sosialt og personlig. I 10. klassetilbudet vektlegges det sterkt at elevene skal bli til noen. Det kan være en fare for at internasjonaliseringen og testingen i norsk skole kan ha gått på bekostning av det identitetsdannende, og det vil en rekke elever også tape på i forhold til skolefaglig læring.
- Tilbudet i 10. klasse kjennetegnes ved en relativt stor variasjon i innhold som reflekterer elevers interesser og har en praktisk tilnærming. Dette gjør 10. klasse noe mindre boklig enn grunnopplæringen, og det ser mange elever ut til å være tjent med. Det bidrar til motivasjon og engasjement som også kommer til uttrykk i de tradisjonelle skolefagene. Innholdet i 10. klasse kan minne litt om tilbudet ved Fryshuset Gymnasieskole i Stockholm der elevene får muligheter til å velge undervisning innenfor egne interesseområder skating, dans, data og lignende (Aftenposten, 02.01.11).
- Lærerne i 10. klasse kjennetegnes ved at de har utviklet et felles pedagogisk språk uavhengig av det eller de fagene lærerne underviser i. Det felles språket bidrar til at lærerne kan reflektere og diskutere elevene og pedagogisk praksis. Denne pedagogiske kommunikasjonen utvikler den enkelte lærer og bidrar til at de sjeldnere står alene med sine utfordringer.

Denne evaluering viser at det nytter. I 10. klasse lykkes de med elever som grunnskolen og videregående opplæring tradisjonelt har problemer med å møte. Evalueringen viser det internasjonale forskning lenge har dokumentert, det er læreren og undervisningen som er mest avgjørende for elevenes læring.

LITTERATURLISTE

- Bakken, A. (2009): *Ulikheter på tvers. Har foreldres utdanning, kjønn og minoritetsstatus like stor betydning for elevers karakterer på alle skoler?* Oslo: NOVA-rapport 8/2009.
- Brooks (2005): *Learning Motivation in International Primary Schools: The Voices of Children*. Stockholm: Stockholm University.
- Eccles, J. S., Midgley, C., Wigfield, A., Buchanan, C. M., Reuman, D., Flanagan, C. & Douglas, I. (1993): Development during adolescents. The impact of stage-environment fit on young adolescents experiences in schools and in families. I: *American Psychologist no 1*.
- Falch, T., Johannesen, A. B., Strøm, B. (2009): *Kostnader av frafall i videregående opplæring*. Trondheim: Senter for økonomisk forskning.
- Goodlad, J. I. (1984): *A Place Called School. Prospects for the future*. New York: McGraw-Hill Book Company.
- Hattie, J. (2009): *Visible learning. A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement*. New York: Routledge.
- Hernes, G.(2010): *Gull av gråstein. Tiltak for å redusere frafall i videregående opplæring*. Oslo: Fafo-rapport 03/2010.
- Innst.nr. 192 S. (2009–2010): *Innstilling fra kirke,-utdannings- og forskningskomiteen om utdanningslinja*. Oslo: Kirke,- utdannings- og forskningskomiteen.
- Jensen, V. M. og Nielsen, L. P. (2010): *Veje til ungdomsutdanning*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Klette, K. (2007): Bruk av arbeidsplaner i skolen – et hovedverktøy for å realisere tilpasset opplæring? *Norsk Pedagogisk Tidsskrift 4/2007*.
- Kvale, S.(2001): *Det kvalitative forskningsintervjuet*. Oslo: Ad notam Gyldendal
- Linder, A. (2010): *Det ved vi om – Pædagogisk relationsarbejde*. Fredrikshavn: Dafolo forlag.
- Lødding, (2009): *Sluttere, slitere og sertifiserte: bortvalg, gjennomføring og kompetanseoppnåelse blant minoritetsspråklige ungdommer i videregående opplæring*. Oslo: NIFU STEP Rapport 13/2009.
- Mausethagen, S. og Kostøl, A. (2009): *Relasjonen mellom lærer og elev og lærerens undervisningspraksis*. Elverum: Høgskolen i Hedmark, Rapport 18/2009.
- Markussen, E., Frøseth, M. W., Sandberg, N. (2008): *Bortvalg og kompetanse*. Oslo. NIFU STEP Rapport 13/2008.
- Markussen, E. (2009): *Videregående opplæring for nesten alle*. Oslo: Cappelen.
- Moos, R. H. & Trickett, E. J. (1974): *The Classroom Environment Scale. California: Consulting Psychology Press*.
- Nordenbo, S. E., Søgaard Larsen, M., Tiftikci, N., Wendt, R. E., og Østergaard, S. (2008): *Lærerkompetencer og elevers læring førskole og skole – et systematisk review utført for Kunnskapsdepartementet, Oslo I: Evidensbasen*. København: Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning, DPU, Aarhus Universitet.
- Nordahl, T. (1997): Er skolen bedre tilpasset jenter enn gutter? *Bedre skole* 1:18–25.

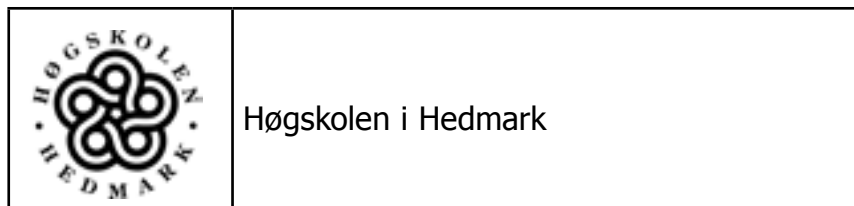
- Nordahl, T. (2000): *En skole – to verdener. Et teoretisk og empirisk arbeid om problematferd og mistilpasning i et elev- og lærerperspektiv*. NOVA Rapport 11/2000.
- Nordahl, T, Sørli, M-A., Manger, A. og Tveit, A. (2005): *Atferdsproblemer blant barn og unge. Teoretiske og praktiske tilnærminger*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Nordahl, T. (2005): *Læringsmiljø og pedagogisk analyse. En beskrivelse og evaluering av LP-modellen*. NOVA rapport 19/2005. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Nordahl T og Egelund N (2009): *Billeder af situationen i den danske grundskole. LP-modellen, forskningsbaseret viden – vi gør, der virker*. Fredrikshavn: Dafolo forlag.
- Nordahl, T og Hausstatter, R. (2009): *Spesialundervisningens forutsetninger, innsatser og resultater*. Elverum: Høgskolen i Hedmark. Rapport 9/2009.
- Nordahl, T., Sunnevåg, A-K., Aasen, A. M., Kostøl, A. (2010): *Uligheder og variationer. Danske elevers motivation, sociale kompetencer og skolefaglig læringsudbytte*. Aalborg: Univercity College Nordjylland.
- NOU 2010:7: *Mangfold og mestring: flerspråklige barn, unge og voksne i opplæringssystemet*. Kunnskapsdepartementet.
- Ogden, T. (1995): *Kompetanse i kontekst. En studie av risiko og kompetanse hos 10- og 13-åring*. Oslo: Barnevernets Utviklingssenter.
- Ogden, T. (2001): *Sosial kompetanse og problematferd. Kompetanseutviklende og problemløsende arbeid i skolen*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Ogden, T. (2004): *Kvalitetsskolen*. Oslo: Gyldendal Norske Forlag.
- Rambøll (2003): *Evaluering af 10. klasseloven*. København: Undervisningsministeriet.

- Roland, E. (2007): *Mobbingsens psykologi. Hva kan skolen gjøre*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Rutter, M., Maughan, B., Mortimore, P., Ouston, J. & Smith, A. (1979): *Fifteen Thousand Hours. Secondary schools and their effects on children*. London: Open Books.
- Slagelse Kommune (2010): *Informasjonsbrosjyre fra X-class*.
- SSB (2010): *Utdanningsstatistikk. Gjennomstrømning i videregående opplæring*. Lokalisert 17.12.2010 på <http://www.ssb.no/vgogjen/main.html>
- St. melding nr. 44 (2008–2009): *Utdanningslinja*. Kunnskapsdepartementet.
- Sørli, M-A. og Nordahl, T. (1998): *Problematferd i skolen. Hovedfunn. Forklaringer*. Pedagogiske implikasjoner. Hovedrapport fra forskningsprosjektet «Skole og samspillsvansker». Rapport 12 a/1998 Oslo: NOVA.
- Ulvik, M (2009): *Slik eleven ser det – skolens bidrag i unge menneskers liv. Norsk pedagogisk tidsskrift 02/2009*.
- Undervisningsministeriet (2010): *Hvor stor andel af en årgang forventes at få en uddannelse? Profilmodellen 2009*. Lokalisert 22.12.2010 på www.uvm.dk/service/Statistik
- Wollscheid, S. (2010): *Språk, stimulans og læringslys. Tidlig innsats og tiltak mot frafall i videregående opplæring gjennom hele oppveksten*. Oslo, NOVA-rapport 12/2010.

VEDLEGG

Vedlegg 1

Spørreskjema

Kartleggingsundersøkelse LP-modellen Elevskjema

Bakgrunnsopplysninger

Kryss av for om du er gutt eller jente:

Gutt	
Jente	

Kryss av for hvilken basisgruppe/klasse du går i:

Klassetrinn	A	B	C	D	E	F	G	H
8. klasse								
9. klasse								
10. klasse								

Hva jeg synes om å gå på skolen

Her kommer det noen setninger om hva du synes om skolen. Det er viktig at du svarer på alle spørsmålene og er ærlig. Du skal tenke på hvordan du har hatt det på skolen i høst. Husk at de som får se disse svarene ikke vet navnet ditt, hvem du er eller hvor du bor.

Hvis du er helt enig i setningen setter du et kryss på helt stort **JA**

Hvis du er nesten enig setter du kryss på liten **ja**

Hvis du er litt uenig setter du kryss på liten **nei**

Hvis du er helt uenig setter du kryss på stor **NEI**

Du skal kun sette ett kryss for hver setning. Synes du det er vanskelig å svare, sett kryss i den ruten som er nærmest det du mener.

	Utsagn	JA	ja	nei	NEI
1	Jeg liker vanligvis å gå på skolen				
2	Jeg synes det er viktig å gå på skolen for å lære				
3	Jeg synes ofte det er kjedelig i timene				
4	Det er viktig for meg å få gode karakterer				
5	Det er viktigere for meg å være sammen med andre elever på skolen enn å lære noe i timene				
6	Jeg liker meg godt i basisgruppa/klassa				
7	Jeg liker meg godt i friminuttene				
8	Jeg blir ofte mobbet og plaget av andre elever				

Hvordan jeg er på skolen

Her skal du si din mening om hvordan du synes at du er på skolen. Du skal krysse av for hvor ofte du mener at du gjør de forskjellige tingene som er beskrevet i setningene nedenfor. Tenk på hvordan du har vært i høst.

Aldri = Jeg har aldri gjort det.

Sjelden = Jeg har gjort det en eller noen ganger i høst.

Av og til = Jeg har gjort det en eller noen ganger hver måned.

Ofte = Jeg har gjort det en eller flere ganger i uka.

Svært ofte = Jeg har gjort det hver dag.

Nr.	Hvordan jeg er på skolen	Aldri	Sjelden	Av og til	Ofte	Svært ofte
1	Jeg drømmer meg bort og tenker på andre ting.					
2	Jeg forstyrrer andre elever når de jobber.					
3	Jeg er rastløs og sitter urolig på plassen min.					
4	Jeg sier negative ting om skolen og undervisningen.					
5	Jeg er ekstra bråkete og negativ til lærere jeg ikke liker.					

Nr.	Hvordan jeg er på skolen	Aldri	Sjelden	Av og til	Ofte	Svært ofte
6	Jeg prater høyt, lager lyder og finner på tull når vi skal være stille.					
7	Jeg følger med når lærerne snakker.					
8	Jeg har med meg det jeg trenger i timene.					
9	Jeg er trøtt og uopplagt i timene.					
10	Jeg gjør ting uten å tenke meg om først.					
11	Jeg gjør alle leksene mine.					
12	Jeg blir opptatt av ting jeg ser eller hører utenfor klasserommet.					
13	Jeg kommer for seint til timene.					
14	Jeg er lei meg og deprimert på skolen.					
15	Jeg føler meg ensom på skolen.					
16	Jeg er sammen med de andre elevene i friminuttene.					
17	Jeg blir lett genert og rødmer.					
18	Jeg sier fra til læreren når det er noe jeg ikke skjønner eller får til.					
19	Jeg krangler med andre elever på skolen.					
20	Jeg slåss med andre elever på skolen.					
21	Jeg svarer tilbake når læreren irriterer meg eller irettesetter meg.					
22	Jeg blir fort sint når jeg er på skolen.					
23	Jeg har stjålet ting som hører skolen eller andre elever til.					
24	Jeg har med vilje ødelagt eller skadet ting som hører skolen eller elever til.					
25	Jeg har hatt med kniv eller slagvåpen på skolen.					
26	Jeg har truet eller plaget andre elever.					

Lærerne

Nedenfor skal du ta stilling til en rekke setninger om læreren din. Du har sikkert flere lærere, men her skal du kun tenke på kontaktlæreren din når du svarer.

Du skal sette kryss i den ruten som passer best for hvordan din kontaktlærer er overfor deg og andre elever i basisgruppa/klassa. Du kan velge mellom svaralternativene:

«Helt enig», «Litt enig», «Litt uenig», «Helt uenig».

Nr.	Utsagn	Helt enig	Litt enig	Litt uenig	Helt uenig
1	Læreren er mer som en venn for meg.				
2	Jeg har god kontakt med læreren.				
3	Læreren liker meg.				
4	Når jeg har problemer eller er lei meg kan jeg snakke med læreren.				
5	Læreren roser meg når jeg jobber hardt.				
6	Læreren gjør alt for å hjelpe meg til å lære mest mulig.				
7	Læreren bryr seg om hvordan jeg har det.				
8	Læreren gjør meg flau hvis jeg ikke vet svarene.				
9	Læreren bruker lite tid til å snakke med meg.				
10	Læreren oppmuntrer meg når jeg ikke får til det jeg holder på med.				
11	Læreren tåler en spøk.				
12	Læreren gjør ingen forskjell på gutter og jenter.				
13	Læreren behandler noen elever bedre enn andre.				
14	Læreren oppmuntrer til godt samhold og vennskap i gruppa/klassa.				
15	Læreren oppmuntrer elevene til å ta hensyn til hverandre.				

Basisgruppa/klassa og klassekameratene mine

Her kommer det noen setninger som handler om basisgruppa eller klassa du går i og klassekameratene dine. Du skal svare ut fra hvordan du mener det vanligvis er i basisgruppa/klassa. Du kan også her velge mellom svaralternativene: «**Helt enig**», «**Litt enig**», «**Litt uenig**», «**Helt uenig**».

Nr.	Utsagn	Helt enig	Litt enig	Litt uenig	Helt uenig
1	Det er lett å lage grupper som skal arbeide sammen i timene.				
2	Elevene i denne basisgruppa/klassa liker å hjelpe hverandre med oppgaver og lekser.				
3	Elevene jobber hardt i timene.				
4	Vi får som regel gjort det vi skal i timene.				
5	Det er en eller noen elever som hver time får hjelp av lærerne fordi de har problemer med skolearbeidet.				
6	Hvis noen i basisgruppa/klassa er lei seg eller har problemer så snakker klassekameratene med han/henne.				
7	Hvis noen blir dårlig eller urettferdig behandlet så hjelper klassekameratene han/henne.				
8	Elevene i denne basisgruppa/klassa kjenner hverandre godt.				
9	Elevene i basisgruppa/klassa er gode venner.				
10	Elevene i denne basisgruppa/klassa er ikke særlig interessert i å bli kjent med andre elever.				
11	Det er noen elever i denne basisgruppa/ klassa som ikke går så godt sammen.				
12	Jeg har blitt venner med mange i denne basisgruppa/klassa.				
13	I denne basisgruppa/klassa blir du godtatt selv om du ikke er like flink eller litt annerledes enn andre.				
14	Klassekameratene hjelper meg hvis det er noe jeg ikke får til eller ikke skjønner.				
15	Klassekameratene bryr seg ikke om hvordan jeg har det.				
16	Klassekameratene mine liker meg.				
17	Det er elever i basisgruppa/klassa som jeg ikke går så godt sammen med.				

Undervisning

Her er det noen spørsmål om undervisning. Du skal svare for de timene dere har kontaktlæreren. For å svare på spørsmålene skal du krysse av for ett av fem faste svaralternativ. Disse svaralternativene er:

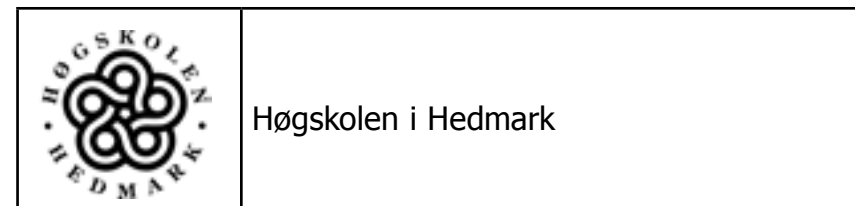
- Ja, alltid** – hvis du mener dere alltid driver med dette i timene
Ofte – hvis du mener det skjer ofte eller nesten alltid i timene
Av og til – hvis det skjer av og til i timene
Sjelden – hvis du mener dette skjer sjelden eller nesten aldri
Aldri – hvis du mener du aldri driver med dette i timene

Nr.	Spørsmål	Ja, alltid	Ofte	Av og til	Sjelden	Nei, aldri
1	Snakker læreren i timene om ting som dere elever gjør på fritida eller er interessert i?	☐	☐	☐	☐	☐
2	Snakker dere om ting som har vært på TV eller har stått i avisene i timene?	☐	☐	☐	☐	☐
3	Får dere elever lov til å samarbeide om å løse oppgaver i timene?	☐	☐	☐	☐	☐
4	Får dere elever ulike arbeidsoppgaver slik at dere ikke driver med det samme i timene?	☐	☐	☐	☐	☐
5	Prøver læreren stadig noe nytt i undervisningen?	☐	☐	☐	☐	☐
6	Kommer læreren presis til timene?	☐	☐	☐	☐	☐
7	Kan læreren starte undervisningen med en gang timene begynner uten å bruke mye tid på å få ro i klassa?	☐	☐	☐	☐	☐
8	Kommer elevene i denne basisgruppa/klassa presis til timene?	☐	☐	☐	☐	☐
9	Rekker du opp hånda for å svare på spørsmål fra lærerne i timene?	☐	☐	☐	☐	☐
10	Snakker læreren i timene slik at du forstår hva de sier og mener?	☐	☐	☐	☐	☐
11	Får du spørsmål fra læreren i timene som du svarer på?	☐	☐	☐	☐	☐
12	Får dere som elever ros av læreren i timene når dere arbeider hardt?	☐	☐	☐	☐	☐

Nr.	Spørsmål	Ja, alltid	Ofte	Av og til	Sjelden	Nei, aldri
13	Spør du læreren om ting du lurer på i timene eller ting du ikke forstår?	☐	☐	☐	☐	☐
14	Underviser og forklarer læreren mye for hele basisgruppa/klassa?	☐	☐	☐	☐	☐
15	Roser læreren de elevene som er flinke på skolen?	☐	☐	☐	☐	☐

Vedlegg 2

Spørreskjema

Høgskolen i Hedmark

Kartleggingsundersøkelse LP-modellen Kontaktlærerskjema

Bakgrunnsopplysninger

Spesialundervisning etter enkeltvedtak:

Kryss av for om eleven har spesialundervisning ut fra sakkyndig vurdering og enkeltvedtak

Ja	☐
Nei	☐

Kryss av for om du er gutt eller jente:

Gutt	☐
Jente	☐

Problem eller vanske

Kryss av for om eleven har en av følgende problem eller vanske. Om eleven har flere enn en vanske krysser du av for det du mener er primærvansken

Hørselshemming	☐
Synsvansker	☐
ADHD-diagnose	☐
Atferdsproblem, men ikke ADHD. Både elever som er urolige eller utagerende og elever som er ensomme og engstelige	☐

Spesifikke lærevansker/fagvansker. Elever som har problemer i enkelte fag men ikke står tilbake evnemessig (f. eks. dysleksi, dyskalkoli)	
Generelle lærevansker. Elever med problemer i mange fag og som står tilbake evnemessige inklusive psykisk utviklingshemming.	
Andre vansker. Dette kan være motoriske vansker, spesielle helseproblemer, språkvansker og lignende.	
Autismespekteret	
Ingen vansker eller diagnose	

Kulturell bakgrunn

Kryss av for om eleven har en norskspråklig eller minoritetsspråklig bakgrunn. Med minoritetsspråklig menes elever som har et annet morsmål enn dansk.

Minoritetsspråklig med bakgrunn fra et vestlig land (Nord-Amerika og Vest-Europa)	
Minoritetsspråklig med bakgrunn fra et ikke-vestlig land	
Danskspråklig	

Sosiale ferdigheter

Hver enkelt elev skal her vurderes ut fra ulike utsagn om sosiale ferdigheter. Dette er en skala med mange utsagn som er brukt mye. Enkelte av utsagnene kan være vanskelig å ta stilling til for noen elever, men vi ber om at dere gir en vurdering selv om dere kan være noe usikre.

	Sosiale ferdigheter	Aldri/sjelden	Av og til	Ofte	Svært ofte
1	Gjør skolearbeidet riktig				
2	Holder det ryddig rundt seg på skolen, uten å bli minnet om det				
3	Reagerer egnet på fysisk aggresjon fra medelever				
4	Tar initiativ til samtaler med medelever				
5	Tilbyr seg å hjelpe medelever med arbeidet på skolen				
6	Avviser høflig urimelige spørsmål eller krav fra medelever				
7	Er kritisk til regler som kan virke urettferdige				

	Sosiale ferdigheter	Aldri/sjelden	Av og til	Ofte	Svært ofte
8	Reagerer egnet på erting fra kamerater				
9	Godtar klassekameratenes forslag til aktiviteter				
10	Gir naturlig uttrykk for skuffelse når han/hun ikke lykkes				
11	Kan ta imot rimelig kritikk fra andre				
12	Er oppmerksom når du underviser eller gir beskjeder				
13	Bruker tiden fornuftig mens han/hun venter på å få hjelp				
14	Presenterer seg uoppfordret for nye mennesker				
15	Inngår kompromisser for å oppnå enighet				
16	Kan ta imot ros/komplimenter fra medelever på en egnet måte				
17	Kan skifte aktivitet uten å protestere				
18	Klarer å kontrollere sinnet sitt i konflikter med andre				
19	Fullfører arbeidsoppgaver i klassen i tide				
20	Lytter til medelever når de snakker eller presenterer det de har gjort				
21	Virker trygg i kontakt med personer av motsatt kjønn				
22	Inviterer andre til å delta i aktiviteter				
23	Kan kontrollere sinnet sitt i konflikt med voksne				
24	Ignorerer forstyrrelser fra medelever når hun/han arbeider				
25	Forsvarer kamerater når de har blitt urettmessig kritisert				
26	Rydder opp etter seg				
27	Sier i fra når han/hun mener at du har vært urettferdig				
28	Kan rose eller gi komplimenter til personer av motsatt kjønn				
29	Følger dine instruksjoner				
30	Reagerer egnet på gruppepress fra kamerater				

Elevens motivasjon og arbeidsinnsats

		Svært høy	Høy	Mid-dels	Lav	Svært lav
1	Elevens motivasjon for å lykkes på skolen er:					
2	Elevens evnenivå sammenlignet med de andre i basisgruppa/klassa er:					
3	Elevens arbeidsinnsats på skolen er:					
4	Elevens interesse for å lære i timene er:					

Elevens karakterer i fagene norsk, matte og engelsk (termin-karakter til jul)

		1	2	3	4	5	6	7 fritak
1	Elevens karakter i dansk er:							
2	Elevens karakter i matematikk er:							
3	Elevens karakter i engelsk er:							

Fravær fra skolen

1. Kryss av for hvor mange dager har eleven vært fraværende fra skolen fra sommerferien og fram til nå:

0 dager	1–2 dager	3–5 dager	6–8 dager	Mer enn 8 dager

2. Kryss av for hvor mange timer har eleven vært fraværende fra sommerferien og fram til nå

0 timer	1–3 timer	4–8 timer	9–15 timer	Mer enn 15 timer

Vedlegg 3

Intervjuguider

Lærerguide

Område	
Hvilke elever velger 10. klasse?	Hvem er de Hvorfor er de her? Hvorfor søker de Hvilke planer har elevene videre i utdanning og arbeid?
Innhold i undervisning	Fag/aktiviteter Praksis/teori
Arbeidsmåter	Prosjekter Fellesundervisning Individualisering Organisering
Sosial/personlig utvikling og faglig læringsutbytte	Fellesskap Selvoppfatning/Identitet Hvordan er elevenes atferd og er den problematisk Motivasjon og arbeidsinnsats sett i forhold til andre trinn Hvordan er læringsutbyttet?
Hvilke erfaringer lærere har:	Lykkes dere Hvorfor lykkes dere Har tilbudet relevans og betydning og hvorfor

Elevguide

Område	
Begrunnelse for valg	Hvorfor har dere valgt 10. klasse
Relasjoner	Hvordan opplever dere lærerne her? Hvordan er elevmiljøet Har du fått nye venner Forsterket vennskap?
Innhold og arbeidsmåter i undervisningen	Hva skiller dette tilbudet fra folkeskolen?
Sosial/personlig utvikling og faglig læringsutbytte	Faglig, sosialt, personlig Har du blitt tryggere på deg selv om hva du vil i livet? Har du fått mer lyst til å gå vider med skolegang/ utdanning? Vet du hva du vil videre i utdanning og yrke?
Elevenes erfaringer med tilbudet	Ville du anbefale det til andre å gå her? Hva synes du er særlig bra/godt?